

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Spegling av barns identitet

Pedagogers syn på hur de i samspel påverkar barns identitetsskapande.

Gabrielle Sohlman

”KUFA/BL1/LAU 990”

Handledare: Anette Hellman

Examinator: Torgeir Alvestad

Rapportnummer: VT 11-2920-03

Abstract

Titel: Spegling av barns identitet - Pedagogers syn på hur de i samspel påverkar barns identitetsskapande.

Författare: Gabrielle Sohlman

Typ av arbete: Examensarbete

Handledare: Anette Hellman

Examinator: Torgeir Alvestad

Program: Lärarprogrammet, Göteborgs universitet

Datum: April 2011 (Rapportnummer: VT 11-2920-03)

Nyckelord: Kvalitativ studie, gruppintervju, samspel, identitetsskapande.

Syfte: Studiens syfte var att undersöka pedagogers syn på hur de i samspel kan påverka barns identitetsskapande. För att kunna uppnå mitt syfte utgick jag från två frågeställningar om hur pedagogerna resonerar kring hur barns identitetsutveckling sker samt hur de ser på sin egen påverkan på barns identitetsskapande.

Sammanfattning: Jag genomförde en kvalitativ studie med en halvstrukturerad gruppintervju av tre pedagoger som metod. I resultatet framgick det att samtliga pedagoger ansåg att samspel har stor betydelse för barns identitetsutveckling. Det framkom även att identiteten till viss del är medfödd, att identitetsutvecklingen sker i nära relationer och skiljer sig åt beroende på barns olikheter. Pedagogernas svar på hur de påverkar barns identitetsskapande delades in i fem teman gällande pedagogers barnsyn, synsätt genom tiden, arbetssätt, makt och dokumentation.

Relevans för läraryrket: Utifrån styrdokument ska vi arbeta med värdegrundsfrågor. Studiens undersökningsområde berör alla som arbetar med barn. Gruppintervjun fungerar som en pedagogisk diskussion vilket gör att studien även kan användas som grund för fortsatt diskussion eller som inspiration inför kommande pedagogiska samtal.

Innehåll

ABSTRACT	2
INNEHÅLL	3
INLEDNING	4
DISPOSITION.....	5
SYFTE OCH UNDERSÖKNINGSFRÅGOR.....	5
STYRDOKUMENT OCH TIDIGARE FORSKNING	5
FÖRSKOLANS LÄROPLAN OCH FN'S BARNKONVENTION.....	6
SAMSPEL.....	6
<i>Samspel mellan barn</i>	6
<i>Samspel mellan barn och vuxna</i>	7
IDENTITETSUTVECKLING.....	9
<i>Teorier om identitet</i>	9
<i>Identitetsskapande i samhället</i>	10
CENTRALA TEORETISKA PERSPEKTIV OCH BEGREPP	11
SOCIOKULTURELLT PERSPEKTIV	12
SPEGLING AV IDENTITET - IDENTITETSSKAPANDE I SAMSPEL.....	12
BARNSYN OCH FÖRHÅLLNINGSSÄTT.....	12
PEDAGOGISK DOKUMENTATION – IUP.....	13
METOD	13
INTERVJUER.....	14
URVAL.....	15
GENOMFÖRANDE	15
ANALYSMODELL.....	16
ETISKA ASPEKTER.....	16
<i>Informerat samtycke</i>	16
<i>Konfidentialitet</i>	17
<i>Konsekvenser</i>	17
<i>Forskarens roll</i>	17
RELIABILITET, VALIDITET OCH GENERALISERBARHET.....	17
RESULTAT	18
PEDAGOGERS RESONEMANG KRING HUR BARNNS IDENTITETSUTVECKLING SKER.....	19
<i>Barnns identitetsutveckling sker utifrån bemötande</i>	19
<i>Barnns identitetsutveckling är medfödd</i>	19
<i>Barnns identitetsutveckling sker i nära relationer</i>	20
<i>Barnns identitetsutveckling skiljer sig åt</i>	20
<i>Sammanfattning av hur barnns identitetsutveckling sker</i>	21
PEDAGOGERS SYN PÅ HUR DE PÅVERKAR BARNNS IDENTITETSSKAPANDE	21
<i>Barnns identitetsutveckling påverkas av pedagogers barnsyn</i>	21
<i>Barnns identitetsutveckling påverkas av pedagogers synsätt genom tiden</i>	22
<i>Barnns identitetsutveckling påverkas av pedagogers arbetssätt</i>	23
<i>Barnns identitetsutveckling påverkas av pedagogers makt</i>	24
<i>Barnns identitetsutveckling påverkas av pedagogers dokumentation</i>	24
<i>Sammanfattning av pedagogers påverkan på barnns identitetsutveckling</i>	25
SLUTSATSER OCH DISKUSSION	26
PEDAGOGERS RESONEMANG KRING HUR BARNNS IDENTITETSUTVECKLING SKER.	27
PEDAGOGERS SYN PÅ SIN EGEN PÅVERKAN PÅ BARNNS IDENTITETSSKAPANDE.	28
SLUTSATSER	30
METODDISKUSSION	31
PEDAGOGISKA KONSEKVENSER	32
FÖRSLAG PÅ FORTSATT FORSKNING.....	33
REFERENSER	34

Inledning

Mitt undersökningsområde handlar om pedagogers syn på hur de i samspel kan påverka barns identitetsskapande. Förskolan har enligt läroplanen i uppdrag att ta hänsyn till *varje* barns välbefinnande, trygghet och utveckling. Vidare ska den pedagogiska verksamheten anpassas till *alla* barn utifrån deras förutsättningar och behov (Utbildningsdepartementet, 2006). Samtidigt är det min uppfattning att förskolan är en verksamhet med regler och rutiner som är anpassade för en *grupp* barn. Det är en arena där små barn tidigt får möta krav och förväntningar från flera andra människor, vilket i sin tur ger dem en bild av vad de klarar av.

Mitt intresse för dessa frågor väcktes när jag läste Nordin – Hultman (2008) som beskriver tre barn som bedömts vara i behov av särskilt stöd. De bedömningar som gjordes grundade sig på tillfällena under dagen på förskolan där barnen ansågs ha problem med bland annat passivitet och koncentrationssvårigheter. Hon förklarade att hon såg samma barn leka med både inlevelse och koncentration i andra situationer, vilket fick Nordin – Hultman att fråga sig varför pedagogerna riktade uppmärksamheten mot vad de ansåg vara problem istället för att se hur annorlunda barnen agerade i olika miljöer.

Utifrån egna erfarenheter från mitt arbete som pedagog i förskolan tycker jag mig se att inte alla pedagoger verkar förstå hur vi påverkar barns identitetsskapande. Ett antagande som jag utifrån denna uppfattning har med mig in i denna studie är att pedagogers respons på barns agerande kan inverka på barns självförtroende. En annan uppfattning jag har är att pedagogers negativa bemötande i diverse rutiner och upprepade situationer kan göra det svårt för barn att utveckla en positiv självbild i olika sammanhang. Dessa antaganden som bygger på tidigare erfarenheter vill jag i denna studie undersöka genom att ta del av hur pedagoger resonerar om barns identitetsutveckling, samt få pedagoger att kritiskt diskutera och reflektera över hur vårt samspel med barn påverkar barns identitetsskapande. Min förhoppning är att vi med ökad medvetenhet om ämnet kan minska en negativ spegling av barn i förskolan.

Disposition

Texten inleds med studiens syfte och frågeställningar. Efter det visar jag på vad styrdokument och tidigare forskning säger om mitt undersökningsområde. Vidare beskriver jag innebörden av de centrala begrepp och teorier jag använder mig av i arbetet. På detta följer ett metodkapitel där jag diskuterar studiens trovärdighet och förklarar hur jag burit mig åt för att uppnå mina resultat. I sista delen beskrivs resultaten genom olika teman som analyseras utifrån mina centrala begrepp, teorier och tidigare forskning. Arbetet avslutas med en diskussion som vidare kopplar mitt resultat till tidigare forskning samt styrdokument. Här har jag även med en metoddiskussion, de slutsatser jag kommit fram till under studiens gång, pedagogiska konsekvenser samt förslag på fortsatt forskning. Jag benämner alla intervjuade för respondenter oavsett utbildning för att stärka anonymiteten och för att skilja på de intervjuade pedagogerna och pedagoger i allmänhet.

Syfte och undersökningsfrågor

Mitt syfte är att få en förståelse för och insikt i hur pedagoger resonerar om hur de i samspel kan påverka barns identitetsskapande.

Frågor jag vill få svar på i min undersökning är:

1. Hur resonerar pedagogerna kring hur barns identitetsutveckling sker?
2. Hur ser pedagogerna på sin egen påverkan på barns identitetsskapande?

Styrdokument och tidigare forskning

Jag kommer i detta avsnitt att presentera styrdokument och tidigare forskning som behandlar de områden jag valt att studera. Här avser jag visa på vikten av mitt undersökningsområde genom att visa på vad tidigare forskning fokuserat på, men även lyfta delar jag anser att vi kan utgå ifrån när vi reflekterar över vår påverkan på barns identitetsskapande. Jag är medveten om att jag enbart använder mig av en ytterst liten del av all den forskning som tidigare gjorts inom de olika områdena. På grund av studiens begränsade tid fanns det ingen möjlighet att fördjupa mig ytterligare utan valde därför ut de relevanta delar som nedan är presenterade.

Förskolans läroplan och FN's barnkonvention

Som jag beskrev i inledningen har förskolan enligt läroplanen i uppdrag att ta hänsyn till varje barns välbefinnande, trygghet och utveckling. Vidare ska den pedagogiska verksamheten enligt läroplanen anpassas till alla barn utifrån deras förutsättningar och behov. Det står även att alla barn i förskolan ska få sina behov respekterade och tillgodosedda samt få uppleva sitt eget värde. Det beskrivs att varje barn ska få utveckla sin identitet och känna trygghet i den, samt utveckla tillit till sin egen förmåga och få erfara hur det är att vara en tillgång i gruppen. I läroplanen lyfts vikten av att barn ska få utveckla ett rikt och nyanserat talspråk, lära sig kommunicera med andra och uttrycka sina tankar. Enligt läroplanen finns det ett samband mellan vårt språk och barns identitetsutveckling (Utbildningsdepartementet, 2006).

Kopplat till läroplanen tar Orlenius (2001) upp begreppet värdegrund och diskuterar vad som menas med denna. Han menar att värdegrunden är en grundläggande del i läroplanen och att det krävs att pedagogerna diskuterat begreppet och synliggjort de värderingar varje pedagog har för att man ska kunna arbeta medvetet med den. I läroplanen (Utbildningsdepartementet, 2006) beskrivs det att värdegrunden handlar om människors lika värde, rättvisa, jämställdhet, omsorg och integritet. Vidare står det att värdegrunden är det etiska förhållningssätt som ska prägla verksamheten. Även här står det att grundläggande värden måste tydliggöras i den dagliga verksamheten.

FN's konvention för barns rättigheter tar i artikel 29 upp att personlighet, anlag, samt fysisk och psykisk förmåga ska utvecklas till fullo i barns utbildning (Unicef.se).

Samspel

Samspel är något som tidigare beskrivits ur flera perspektiv och med olika fokusområden och sammanhang. Jag kommer här nedan att ge exempel på olika sätt att se på samspel, men som till skillnad från min studie inte har riktat in sig på barns självbild eller identitetsskapande i förskola och skola. Den första delen beskrivs i korta drag då den inte primärt behandlar relationen mellan barn och pedagoger. Jag har i båda delarna valt att inte fördjupa mig i jämförandet av teoretiska perspektiv, trots att det säkert kan bidra med en ökad förståelse för ämnet. Istället har jag valt att fokusera på det samspel som är beskrivet och senare diskutera det ur min synvinkel om hur pedagoger i samspel kan påverka barns identitetsskapande.

Samspel mellan barn

Änggård (2006) belyser den sociala aspekten av barns bildskapande. Hon hävdar att det kanske inte alltid är just skapandet av bilder som lockar barnen, utan att det istället ofta är det sociala samspel som uppstår när flera barn sitter och skapar tillsammans som inbjuder till aktiviteten. Hon menar vidare att bildskapandet leder till en känsla av gemenskap och samhörighet mellan barnen. Änggård berättar om hur barn ofta väljer att imitera varandras bilder och framhåller att detta kan vara ett sätt för barn att skapa samhörighet med de andra som vid samma tidpunkt genomför aktiviteten, men även ett sätt att försöka skapa kontakt med ett visst barn i gruppen.

Brodin och Hyvlander (1997) utgår från Sterns teori när de beskriver hur redan små barn verkar söka sig till andra barn och att detta gäller även innan de lärt sig leka tillsammans. De betonar att ett litet barn som ser andra barn leka fascinerar av alla rörelser och ljud, och lockas av leksakerna som fått liv i leken. Vidare beskriver de hur de yngsta barnen befinner sig nära varandra i en slags samvaro utan samspel. Brodin och Hyvlander fortsätter med att förklara hur det för barnen efter ett tag blir intressant att härma varandra och att de samspekar genom den glädje som uppstår när de får respons på sitt agerande. Detta samspel anser författarna, utvecklas med åldern och innefattar efter ett tag kommunikation med blickar, skratt, kroppsspråk och ord. Till sist beskriver de hur barn ingår

i ett samspel där de med eller utan ord kan läsa av sina vänner. Det skapas då, enligt Brodin och Hyvlander, ett samförstånd mellan vännerna som både kan inkludera eller exkludera andra barn.

Sommer (2005) beskriver vad han kallar samvarokompetens som innebär en förmåga att skapa relationer, där både egna och andras behov tillgodoses. Han framhåller att samvarokompetens kan studeras inom flera områden, i förskolan både mellan barn - pedagog och barn - barn. Sommer har valt att skildra barns leksituationer och de samspel som sker dem emellan. Han visar på olika samvaromönster eller koder som finns uttalat i barnens värld, och som de behöver behärska för att bli insläppta i pågående leksituationer och fungera i samspel med andra. Han menar emellertid att denna samvarokompetens är mer eller mindre utvecklad hos olika barn. Sommer poängterar därför vikten av ett fungerande samspel mellan barn och pedagog, då han menar att detta kan påverka barns förutsättningar att ingå i relationer med varandra.

Williams (2006) hävdar att det konstant sker lärande samspel mellan barn i förskolan men betonar att förutsättningarna för mängden och kvaliteten är beroende av miljön och pedagogers förhållningssätt. Med lärande samspel menar hon att barn lär av varandra genom att kommunicera och delta i sociala sammanhang. Hon anser att miljön ska utformas så att den genom tillgänglighet för barnen främjar samlärandet barn emellan, och dagen ska planeras så att tid ges till det samspel som leder till kunskapsutbyte. För att barn ska dela med sig av sin kunskap inom olika områden krävs det, enligt Williams, närvarande pedagoger som är medvetna om vikten av samspel i lärandesituationer. Det är först då barns olika erfarenheter och intressen kan tas tillvara som kunskapskällor menar hon.

Samspel mellan barn och vuxna

Johansson och Pramling Samuelsson (2007) har studerat samspel utifrån lek och lärande. De framhåller samspel som det meningsskapande som sker mellan pedagoger och barn och beskriver det utifrån tre kategorier. De beskriver hur barnen i ett *explorativt samspel* ges stor kontroll och möjlighet att undersöka och skapa mening. Pedagogerna har leken och lärandet med barnens delaktighet i fokus. Barnen har möjligheter att påverka leken och utveckla den med stöd av pedagogerna så att både barnens lust och utveckling stimuleras. Lek och lärande sker på barnens villkor i samspel med pedagogerna. Ett *berättande samspel* sker enligt Johansson och Pramling Samuelsson i interaktion med barnen och utmärks av gemensamma berättelser där pedagogerna utgår från barnens erfarenheter och upplevelser. Pedagogen är då engagerad med kropp och själ och använder sig ofta av olika tonlägen för att fånga barnens intresse. Frågor och förklaringar om ämnet kombinerar lek och lärande där kontrollen huvudsakligen ligger hos pedagogerna. I det *förbundna samspelet* är det lärandet som är i fokus. Det handlar ofta om uppgifter som barnen ska lösa och där de har ytterst lite chans att påverka händelseförloppet även om uppgiften kan vara lekfull. Pedagogerna anser att de ska lära barnen något och det är då barnens prestation och slutresultat som är i fokus. Barnens kreativitet får inget utrymme och pedagogerna anser det viktigt att förklara rätt och fel i uppgifterna. Vilken typ av dessa samspel som skapas är beroende på om det är lek eller lärande som fokuseras i personalens arbetssätt, menar Johansson och Pramling Samuelsson som betonar att det sammanfattningsvis handlar om hur barns erfarenheter, fantasi, kreativitet och kontroll möjliggörs i verksamheten.

Brodin och Hyvlander (1997) utgår från Sterns teori om barns utveckling. De beskriver två centrala utvecklingslinjer som löper parallellt. Den ena handlar om vår identitet, vår förmåga till självständighet och individualitet. Den andra gäller vår samhörighet med andra människor. Stern hävdar enligt författarna att människan redan från födseln uppfattar sig själv skild från modern, vilket i sin tur innebär att redan ett spädbarn kan ingå ett samspel med omgivningen. Då jag i detta stycke ämnar beskriva samspel kommer jag att gå in mer på individualiteten och hans beskrivning av de fem "själven" lite senare och här fokusera på samhörigheten. Brodin och Hyvlander (1997)

har valt att beskriva denna utifrån begreppen *samvaro*, *samspel*, *samförstånd*, *samtal* och *sammanhang*. Författarna menar att dessa går in i varandra och sker samtidigt eller växelvis. *Samvarodomänen* syftar till de allra första upplevelserna. Det handlar då om att uppleva med sinnen och koppla ihop det med hur kroppen reagerar. Brodin och Hyvlander beskriver att det för pedagoger innebär att vara lyhörd för barnets behov och dess lust att lära. Det handlar även, menar de, om att vara närvarande i barnets värld, både fysiskt och psykiskt, för att finnas till hands och finna en balans mellan vila och aktivitet. *Samspelsdomänen* karaktäriseras av det samspel som sker i ögonkontakt med andra människor. Författarna menar att det är genom detta som kommunikation via leenden, ord och kroppsspråk utvecklas. För små barn innebär det att härma varandra och olika vuxna för att se vilken reaktion de får tillbaka. För pedagoger innebär samspelsdomänen, enligt Brodin och Hyvlander, att visa glädje, vara förebilder och vägvisare när det gäller att göra saker, och kontinuitet är en viktig förutsättning för barns lärande och förståelse för omvärlden. *Samförståndsdomänen* innebär enligt författarna att barnet får en djupare förståelse för det samspel som sker. Det handlar om att förstå sig på känslor, både de egna och de andras samt att utveckla en förståelse för att känslor och upplevelser kan delas. Brodin och Hyvlander anser att pedagogens uppgift här blir att uppmärksamma barns avsikter och ta vara på dess intresse. Vidare framhåller de att det i denna domän är viktigt att berömma och uppmuntra barnet för att stärka dess självförtroende. *Samtal* och *sammanhangsdomänerna* visar hur barn uppfattar sig själva utifrån den respons de möter. Språket ger dem tillgång till en annan form av samspel där de på ett nytt sätt kan göra sig förstådda och leken börjar ta form utifrån de upplevelser barnet mött. Brodin och Hyvlander lyfter även vikten av att pedagoger här inte får begränsa sig till att enbart använda språket. Det kan för barn bli en stor klyfta mellan att uppleva med sinnen till att försöka förstå genom språket. Det är därför, menar de, viktigt att dessa två områden kombineras i olika former av skapande aktiviteter.

Eva Johansson (2003) beskriver atmosfärer som gemensamma attityder och förhållningssätt hos pedagogerna och deras samspel med barnen. Hon har delat in dem i tre teman som skiljer sig åt vad gäller pedagogernas engagemang och strävan efter kontroll. *Samspelande atmosfär* symboliseras av lyhördhet för barnens behov och önsknings. Hon menar att pedagogen visar en glädje och ett uppriktigt intresse för samspelet och gemenskapen. Vidare anser Johansson att de vuxna strävar efter att förstå och möta varje barn, och att det som pedagog gäller att vara flexibel och se till varje situation. Det som är karaktäristiskt för den samspelande atmosfären enligt Johansson, är att pedagogerna utgår ifrån att barnens handlingar har en mening, att de är utvecklande och därför ska stötta och uppmuntras. Hon förklarar att den *instabila atmosfären* kan innefatta både närhet och avstånd till barnen. Pedagogerna bemöter barnen vänligt och är vid vissa tillfällen engagerade i barnen. Det finns enligt Johansson en del likheter mellan den samspelande och den instabila atmosfären, men den senare karaktäriseras av att vara mer vuxeninriktad. Det är ofta pedagogernas arbetsmiljö som står i fokus och det talas ibland över barnens huvud. Bemötandet av olika barn varierar och förståelsen för deras handlingar är liten. Det ges mycket liten tid till ett djupare samspel mellan barn och pedagog. Den *kontrollerande atmosfären* har enligt Johansson en framträdande och karaktäristisk ordning och struktur. Pedagogerna arbetar utifrån ett vuxenperspektiv där barnen förväntas göra det som i förväg bestämts. Kontroll över barnens handlingar är viktigt så att det inte ska bli kaos i barngruppen. Det är vanligt att pedagogerna talar om negativa konsekvenser på barnens agerande och barnens egna idéer prioriteras inte. Hon menar att samspelet mellan barn och pedagoger oftast är negativt för barnens utveckling och tillit till sin egen förmåga. Johansson menar utifrån dessa atmosfärer att det i första hand handlar om olika samspel mellan pedagoger, men även pedagogers attityder gentemot barn.

Johansson (2003) lyfter även vikten av kommunikativa samspel mellan pedagoger och barn. Hon har även här delat in området i tre teman. *Samtal i vardagen* karaktäriseras av ett ständigt pågående samspel där pedagogerna ser barnen som kompetenta och där initiativ till kommunikation sker på lika villkor. Pedagogerna utvidgar här samtalet genom jämförelser eller problematiseringar menar

hon. Det handlar enligt Johansson inte bara om ett samspel utan om att pedagogen ser barn som bidragande till samtalet. *Öva språket* handlar om att pedagoger arbetar medvetet med att utveckla barns språk som en färdighet. Detta görs enligt Johansson ofta genom språkövningar eller i samlingar inriktade på språkträning. *Begränsande (envägs) kommunikation* innebär att kommunikationen oftast sker på barnens initiativ, vilket innebär att de barn som inbegrips i en kommunikation ofta är de som har ett utvecklat språk. Johansson förklarar att pedagogerna oftast använder sig av anvisningar eller tillsägelser och sällan tar vara på barns intresse eller de vardagliga situationer som uppstår. Johansson menar utifrån detta att pedagogerna bör fråga sig vilken typ av samspel som kan ske i dessa situationer. Johansson hänvisar till Bae (1988) som framhåller att samspel och bekräftelse innebär att pedagogerna genom att på ett positivt sätt kommunicera med barnen, visar på en vilja att förstå dem. Bae menar att pedagogers respons på barns agerande påverkar deras självförståelse och självkänsla.

Identitetsutveckling

Identiteten har av olika forskare benämnts på olika sätt, men som Johansson (2002) uttrycker det, så oavsett om vi kallar det *självet*, *identiteten*, *jaget* eller *subjektet*, så är det kärnan i människans identitetsskapande som beskrivs. Jag kommer här nedan att ge några exempel på vad som tidigare hävdats om identitetsutveckling. Som tidigare kommer jag inte heller här att gå in på de teoretiska perspektiv som tagits. Jag kommer istället att i min diskussion att titta närmre på texterna i relation till pedagogers och barns samspel och hur identitetsskapandet kan påverkas av pedagoger. Forskarnas egna begrepp på identitet kommer att bevaras i mina referat, då dessa möjligtvis kan tolkas på annat sätt än jag gjort. Det är då upp till var och en att försöka förstå de kopplingar jag gjort till min studie.

Teorier om identitet

Wedel-Brandt (Egeberg m.fl, 1988) förklarar att synen på människans utveckling kan delas in i tre huvudgrupper. I den första ses utvecklingen som en mognadsprocess där de personliga egenskaperna anses medfödda och utvecklas med tiden. Mer ingående ses här det biologiska arvet ha stor betydelse för vem man är när man föds. Identiteten är alltså redan från födseln förutbestämd. I den andra ses utvecklingen som ett resultat av yttre påverkan där barnet föds tomt och ska fyllas med kunskap. I den tredje förklaras utvecklingen ske i relationen mellan individ och samhälle. Det handlar då om att samhället påverkar individen och att individen i sin tur kan påverka samhället.

Jonassen och Ringsted (Egeberg m.fl, 1988) beskriver Freuds personlighetsmodell som är sammansatt av tre strukturer som ska samspela med varandra. *”Detet”* är den del av människan som är medfödd, som styrs av behov, drifter och impulser. När dessa behov inte tillgodoses av sig själv skapas ett behov av utveckling för att bli av med olustkänslan. Olustkänslor är med andra ord en förutsättning för utveckling av detet. *”Jaget”* är den struktur barnet utvecklar för att kunna tillgodose sina behov. Barnet förstår då att det måste anpassa sig och lära sig hur behovet ska tillfredsställas. Jaget representerar alltså barnets förnuft. *Överjaget* i sin tur fungerar som ett samvete grundat på de normer föräldrarna skapat.

Wedel-Brandt (Egeberg m.fl, 1988) beskriver Sterns teori om utveckling och hans syn på *”självet”*. Stern anser att barnet redan från födseln är kompetent och kan ingå i relationer med andra. Han delar in barns utveckling i olika domäner av självupplevelser som utvecklas och samspelar med varandra. Han har fokuserat sig på små barns utveckling och har därför delat in domänerna i fem faser under barnens första fem år. *Den framväxande självupplevelsen* sker under de första två månaderna i livet. Sinnena används för att ta in nya intryck och uppleva världen. *Upplevelsen av kärnan i självet* menar han sker mellan två och fyra månader. Barnet har utvecklat nya färdigheter och kan nu förnimma skiftningar i relationer och i självet. Samspel sker med hjälp av ögonkontakt

och leenden. Stern hävdar att barn uppfattar sig själv och sin kropp som en egen helhet skild från modern. Han menar även att barnet i den här domänen förstår samband mellan intryck från olika sinnen. Barnet känner igen olika ansikten och kopplar ihop det med det specifika samspelet dem emellan. *Upplevelsen av intersubjektivitet* utspelar sig mellan sju till 15 månader. Vidare förklarar han att barnet nu inser att upplevelser och känslor kan delas med andra människor. Känslan av ett "vi" är enligt Stern en förutsättning för att ytterligare utveckla samspelet med andra. Samhörighet och känslomässiga band ger olika handlingar en djupare mening. Skillnader mellan människor, djur och föremål är för barnet tydliga. *Upplevelsen av det verbala självet* behandlar, enligt Stern, flera nya moment och sker från 15 till 36 månader. Barnet kan reflektera över sig själv och sina handlingar. Dessutom utvecklas leken och det verbala språket. Minnet har utvecklats vilket ofta visar sig i lek eller imitation. Relationerna till andra människor får ett annat djup och fungerar på ett helt annat sätt då de verbalt kan utbyta tankar och åsikter. *Upplevelsen av ett berättande själv* handlar enligt Stern, i första hand om språket och sker från tre års ålder. Barnet har nu en förmåga att berätta historier där alla karaktärer i berättelsen har olika syften. Han menar att historien ofta är anpassad utifrån lyssnaren vilket innebär att barnet har en förmåga att ta någon annans perspektiv. Stern hävdar att historier med barnet som huvudperson visar hur barnet uppfattar sig själv. Responsen som berättelsen får leder till hur barnet tror sig uppfattas av andra. Historieberättandet har därmed en viktig roll i identitetsskapandet förklarar Stern.

Identitetsskapande i samhället

Thomas Johansson (2002) har studerat identitetsskapande utifrån ett socialpsykologiskt perspektiv. Socialpsykologi förklarar han, kan ses ur olika perspektiv, men handlar i huvudsak om relationen mellan individ och samhälle. Han påpekar att man genom tiden studerat människors beteende genom experiment där man kunnat se hur människor beter sig i extrema situationer. Man har även studerat hur individen reagerar på olika typer av inflytande från andra enskilda individer och grupper. Detta menar Johansson visar bara generella resultat då det inte framträder hur bakgrund, sociala förhållanden och kulturella faktorer kan spela in. Även samspelet *mellan* människor har studerats i konstlade eller speciella situationer. Den del av socialpsykologin som Johansson fokuserar på handlar om hur människor samverkar och påverkas av varandra i vardagliga sammanhang. Ur detta perspektiv tas det även hänsyn till hur klass, kultur och bakgrund kan ligga till grund för hur man agerar. Johansson och Lalander (2010) hävdar att vi inte längre påverkas enbart av våra närmsta utan även av personer vi inte alls har någon anknytning till. De menar att vi, i dagens samhälle med massmedia som spelar en stor roll, hela tiden får fullt av intryck om hur man bör eller inte bör vara. De anser att all denna information gör oss osäkra på om livet vi lever är ett tillräckligt bra liv. Johansson och Lalander beskriver hur synen på vår identitet historiskt sett har genomgått en stor förändring. Det är först på senare år som det i samhället har blivit en stor efterfrågan på individualitet och det är i förhållande till andra man föreställer sig hur man uppfattas och hur man önskas vara. De ser identiteten som en process där de olika uppfattningar individen mött om sig själv pusslas ihop till en helhet. Hundeide (2006) förmedlar samma bild av att vi består av flera "själv", skapade i olika miljöer, sammanfogade i en kropp vilket påverkar hur vi agerar i olika sammanhang.

Johansson och Lalander (2010) menar att identiteten ständigt utvecklas i samverkan mellan individer, grupper och samhälle och att "självet" bara kan förstås i relation till ett socialt och kulturellt sammanhang. Sommer (2005) beskriver det som att det finns en dubbelhet i vår utveckling. Det handlar om att känna social samhörighet med andra människor och olika grupper i relation till utvecklingen av ett oberoende "själv". Han betonar det positiva värde som individualitet och självständighet har i vår kultur. Samtidigt måste det till ett samspel människor emellan, så att både lärandet och de personliga egenskaperna kan utvecklas parallellt.

Edlund m.fl. (2007) utgår från språkets betydelse för identitetsskapandet. De menar att identiteten, vem vi vill vara, utforskas i det språkliga samspelet mellan människor. Det är genom språket vi kan

skapa oss en plats och visa upp olika ”jag”, men det är även vårt språk som ger oss möjlighet att reflektera över och utveckla de relationer vi har till andra människor. Författarna hävdar att identiteter skapas inom kulturellt givna ramar. Vi anpassar oss efter de kontexter vi befinner oss i och Edlund m.fl. framhåller att vi har olika samtalsstilar beroende på var och med vem vi är och att vi genom anpassning av vårt språk skapar samhörighet med olika grupper.

Wellros (1998) tar upp att människors agerande i olika situationer kan beskrivas som att man intar olika roller beroende på i vilket sammanhang man befinner sig. Hon menar att samhällets normer, kulturen man lever i och de värderingar som finns avgör hur man bör agera i relation till andra människor. Det är emellertid enligt Wellros, upp till varje människa att tolka de roller man innehar. Hur vi ger uttryck för våra roller påverkar även vår självbild. Hon beskriver att ordet identitet innebär en känsla av helhet trots att vårt agerande förändras genom tid och i olika situationer. Vidare beskriver hon att det finns samband, inte bara mellan roller och identitet, utan även mellan hur vi framställer oss inför andra och hur vi ser på oss själva. Identiteten menar hon, skapas i samspel med de människor vi möter och vi tolkar våra roller utifrån de samband vi finner i människors agerande. Detta leder till att bilden av oss själva är komplex, Wellros liknar den vid en prisma som visar samma bild ur olika vinklar beroende på hur man vrider den.

Nordin-Hultman (2008) beskriver barns subjektskapande. Hon framhåller att barn inte bara *är* på ett speciellt sätt, de utvecklas i samspel med andra och påverkas av de miljöer de vistas i. Barn väljer hur de ska framställa sig själva men har ibland begränsade möjligheter att göra detta på ett positivt sätt. Hundeide (2006) använder begreppet komplementär positionering vilket innebär att barnet får en position som inte överensstämmer med den aktuella självbilden. Detta innebär att barnet gör sig till för att leva upp till de förväntningar som finns. Oftast sker detta i en specifik situation eller miljö, vilket innebär att barnet får en ny bild av sig själv i just det sammanhanget. Om denna komplementära positionering sker i flera miljöer och utifrån flera personers förväntningar kan barnet få en negativ självbild som påverkar helhetssynen på sig själv i alla sammanhang. Hundeide lyfter därför vikten av att barn får möta en mängd olika människor som ger variation i förväntningar och respons beroende av situation och socialt sammanhang. Wellros (1998) påpekar att det i barngrupper ofta blir en ofrivillig rollfördelning där barn ger varandra olika positioner i hierarkin. Dessa positioner hänger ofta kvar under hela livet då barn anpassar sig efter en sin plats i rangordningen och skapar sig en självbild som överensstämmer med denna.

Nordin-Hultman (2008) hävdar att det inte finns *en* identitet eller *ett* ”själv”. Hon menar att man kan se det som att vi har många identiteter i och med att vi hela tiden utvecklas och förändras och i varje stund är lite annorlunda än vi tidigare var.

Centrala teoretiska perspektiv och begrepp

Ovan har jag redogjort för vad tidigare forskning tagit upp om samspel och identitetsutveckling. Jag har även förklarat syftet med studien och i inledningen kortfattat beskrivit vad som inspirerat mig till att genomföra denna undersökning. I detta kapitel har jag för avsikt att ge en förklaring på det teoretiska perspektiv jag valt att utgå ifrån, samt de begrepp jag använder mig av i texten. Här har jag även tagit upp hur jag ser på samspel i relation till identitetskapande. Det är även detta kapitel jag huvudsakligen kommer att återkoppla till och använda mig av som analysverktyg i min resultatredovisning. I mina analyser kommer Hundeide (2006) att ha en central roll. Detta beror på att jag, med studiens begränsade tid i åtanke, valde att utgå från för mig redan känd litteratur. Därutöver har han även bidragit med viktiga tankar om mitt undersökningsområde.

Sociokulturellt perspektiv

Min undersökning syftar till att få en förståelse för och insikt i hur pedagoger resonerar om hur de i samspel kan påverka barns identitetsskapande. Jag har tänkt studera detta utifrån ett sociokulturellt perspektiv med fokus på hur samspel mellan människor samt hur olika kontexter ligger till grund för hur vi som människor agerar och utvecklas tillsammans. Hundeide (2006) beskriver det sociokulturella perspektivet med utgångspunkt i att vi föds in i en social värld, utformad av historiska och kulturella processer. Barn anses redan från födseln vara kompetenta och sociala individer som utvecklas i relationer med andra människor. Kommunikation vad gäller talspråk och kroppsspråk ses som förutsättningar för att samspel ska kunna äga rum och främja barns utveckling. Redan från födseln tillhör vi olika kategorier baserade på bland annat kultur, klass och kön, som flätas samman och ger oss positioner i samhället. Detta innebär att vi bär med oss ett arv av uppfattningar som påverkar hur vi bemöter andra människor, som besitter olika egenskaper eller tillhör olika grupper. Hundeide (2006) menar att vi i möten med olika människor och kulturer utvecklar en bild av oss själva som påverkar hur vi är i olika situationer. Diverse föreställningar om hur ett barn bör vara har alltså betydelse för hur de bemöts och i sin tur hur de uppfattar sig själva.

Jag har även valt metod och teknik, en kvalitativ forskningsintervju i grupp, utifrån ett sociokulturellt perspektiv, då jag som Dysthe (2003) anser att kunskap uppstår i samspel mellan människor, där vi utvecklas av varandra genom diskussioner och samarbete. Dysthe menar att lärandet, sett ur ett sociokulturellt perspektiv, är en pågående process där vi oavbrutet utbyter tankar och erfarenheter som får oss att utveckla vår förståelse om olika områden.

Speglning av identitet - Identitetsskapande i samspel

Jag har i mitt val av detta begrepp inspirerats av Lacan (1989) som beskrivit spegelstadiet som ett första steg i utformandet av ”jagets” funktion, eller som jag tolkar det, vår självbild. Anledningen till att jag valt att använda mig av detta begrepp är inte att Lacans teori är den samma som min, utan snarare för att det är ett utmärkt sätt att förklara hur identitetsskapande sker i samspel med omgivningen. På sin föreläsning (100226) beskrev Lunneblad att en identitet skapas i speglning med andra människor. Han framställde Lacans spegelteori som att vi söker symbios med andra människor från det att vi lämnar den nära kontakten med modern. Detta sökande efter tillhörighet och bekräftelse leder enligt Lunneblad till att vi försöker anpassa oss efter de föreställningar vi möter i vår kultur. Han hävdade även att vi upplever hur vi är genom att möta andra människors respons av oss, att vår identitet är inte förutbestämd, utan föränderlig under hela livet och skapas i samspel med andra, deras förväntningar och värderingar. Johansson (1999) anser att det är vår förmåga att se oss själva ur andra människors perspektiv som ligger till grund för vårt identitetsskapande. Speglning av barns identitetsskapande innebär alltså i min studie, att vi pedagoger i samspel påverkar barns självbild.

Barnsyn och förhållningssätt

Hundeide (2006) menar att förutsättningarna för att ett samspel mellan barn och vuxna ska kunna ske är att de vuxna är lyhörda och ser barn som medmänniskor med likvärdiga behov och rättigheter. Sommer (2005) beskriver att begreppet ”barnsyn” innebär föreställningar om vad ett barn är och bör vara. Han förklarar hur vi med tiden gått från att se barn som okunniga och bräckliga till kompetenta medaktörer i de samspel som sker människor emellan. Med detta menar han att barn aktivt skapar de sociala relationer som leder till utveckling. Sommer poängterar dock att det inte betyder att barn är jämställda med vuxna, utan snarare att de vuxna ska fungera som guider för barn i deras utveckling. Pramling Samuelsson och Sheridan (2006) framhåller att

pedagogers förhållningssätt har stor betydelse för vad barn lär och utvecklar. De beskriver det kompetenta barnet utifrån en kunskapssyn där kunskap frambringas i samspel med andra. Barnet ses då som ett resursrikt barn, en medskapare av sin egen kunskap, vilket i sin tur innebär en tilltro på barns förmåga att samspela med andra.

Pedagogisk dokumentation – IUP

Hundeide (2006) beskriver att det inom skolan finns en tradition i hur man dokumenterar när det uppstår problem runt ett barn i klassrummet. I det fallet att barnet får en diagnos är det både en individuell och en social kategorisering som påverkar barnets uppfattning om sig själv och sina möjligheter. Genom att skriva ner något om hur ett barn fungerar i gruppen finns det risk för att enbart barnets brister framkommer. Barnets samspel, positionen i gruppen samt barnets egen syn på problemet kan i värsta fall undgå att noteras. Dokumentationen följer sedan med till nya lärare som kan få en förutfattad mening om hur ett barn är, vilket i sin tur kan resultera i en negativ förväntan. Hundeide menar att en negativ uppfattning hos omgivningen begränsar interaktionen med barnet, som i sin tur försöker uppfylla de negativa förväntningarna för att få bekräftelse.

I skolan ska varje barn ha en individuell utvecklingsplan, IUP, där man ska kunna ta del av hur barnet uppfyller målen i relation till läroplanen och hur barnets utveckling framskrider. Det har länge varit diskussioner om huruvida detta ska finnas i förskolan. ”Att förskolan ska bedöma verksamheten och inte det enskilda barnet är tydligt formulerat i läroplanen. Men Skolverkets utvärdering visar att det enskilda barnets prestationer bedöms alltmer”(Skolverket.se). Det sägs även att ”IUP inom förskolan inte är ett krav men det är ofta politiker tillsammans med förvaltningschefer som tar beslut att använda dem i förskolan. Det hänger samman med att skolan och förskolan närmar sig varandra och har gemensamma mål ”(Skolverket.se).

I Kungsbacka kommun där jag genomfört min undersökning, har man efter inspektioner, granskningar och diskussioner kommit fram till att inte bedriva IUP i förskolan. Istället har man tillsatt en grupp som ska arbeta fram en grund för pedagogisk dokumentation. Denna form ska vara inriktad på vad som ska förbättras i verksamheten för att på bästa sätt tillgodose gruppens och varje barns behov. Från kommunens hemsida kan man läsa att skolorna använder sig av det digitala verktyget Unikum för elevernas individuella utvecklingsplaner, IUP, och skriftliga omdömen. Unikum följer Skolverkets allmänna råd för IUP och uppfyller regeringens krav på skriftliga omdömen. Arbetet med den individuella utvecklingsplanen innehåller en mängd kommunikation mellan elever, lärare och föräldrar. Alla elever i skolan har en individuell utvecklingsplan, IUP med bland annat en framåtsyftande planering där läraren, eleven och föräldrarna tillsammans sätter upp mål för elevens lärande. IUP innehåller även lärarnas skriftliga omdömen om eleven i alla ämnen (kungsbacka.se). Unikum kommer i framtiden även att användas av förskolorna men på ett annorlunda sätt. Det är då sagt att den ska fungera som pedagogisk diskussion och inte inrikta sig på det individuella barnet.

Metod

Att välja metod innebär enligt Bjørndal (2005) att komma underfund med vilket verktyg man behöver för att utreda ett problem och komma fram till ny kunskap. Han skiljer på två olika sorters metoder. Den *kvantitativa* behandlar i huvudsak generella svar från ett stort antal respondenter, där exakta beräkningar görs, och där struktur och siffror ofta är centralt i studien. Den *kvalitativa* metoden syftar istället till att samla in åsikter och uppfattningar från ett litet urval respondenter. Centrala ord i den kvalitativa studien skulle kunna vara förståelse och insikt. Till skillnad från den kvantitativa forskningen får man i denna metod i högre grad ta del av den enskildes reflektioner och tankar. Eftersom jag vill få en förståelse för och insikt i hur pedagogerna resonerar har jag valt en

kvalitativ metod. Tanken är att få en djupare förståelse för mitt undersökningsområde. Enligt Kvale (1997) används kvalitativ forskning för att genom samtal förstå olika ämnen ur respondenternas synvinkel. Kvale (1997) beskriver hur människor i alla tider har använt sig av samtal och intervjuer för att ta del av andra människors tankar och kunskap.

Stukát (2005) framhåller att det vid insamlandet av information finns olika sätt att gå till väga. De vanligaste är observationer och olika typer av intervjuer. Jag har valt att använda mig av intervjuer då det på bästa sätt ger mig möjlighet att uppnå studiens syfte att få en förståelse för och insikt i hur pedagoger resonerar om hur de i samspel kan påverka barns identitetsskapande. Valet att använda mig av intervjuer förstärktes genom att Kvale (1997) hävdar att intervjun är oundgänglig inom kvalitativ forskning. Det rör sig enligt Kvale om ett samspel där man diskuterar ett ämne av gemensamt intresse. Eftersom mitt undersökningsområde i högsta grad berör pedagogerna genom dess arbete med barn i förskolan anser jag att detta på ett bra sätt beskriver den metod jag bör använda mig av i min studie. Utifrån det sociokulturella perspektiv jag valt att utgå ifrån, är just samspel och kommunikation avgörande begrepp.

Intervjuer

Stukát (2005) beskriver olika former av intervjuer som forskaren kan välja mellan. I en *strukturerad intervju* används färdiga frågor med bestämd turordning. Intervjun vars utformning påminner om enkäter ger respondenterna mycket begränsat utrymme för egna svar. I och med att frågornas ordning i förväg är bestämd är det svårt att följa upp svaren på ett individualiserat sätt. En strukturerad intervju kan vara att föredra för någon som är ovan vid intervjusituationer.

En annan teknik är vad Stukát (2005) kallar för *ostrukturerad intervju*. Stukát förklarar att forskaren då har ett ämne att utgå ifrån men att ett antal huvudfrågor utan bestämd ordningsföljd kan ligga till grund för samtalet. Han menar vidare att man då utnyttjar samspelet mellan forskare och respondenter för att följa upp med frågor som kan ge en djupare förståelse för vad som sagts. Kvale (1997) beskriver samma innebörd men kallar det för en *halvstrukturerad intervju*. Detta är enligt mig ett mer passande ord då den kvalitativa forskningsintervjun enligt Kvale visserligen bygger på vardagliga samtal, men med den skillnaden att den är professionell. Han beskriver att intervjun ”är en mellanmännisklig situation, ett samtal mellan två parter” (s.117-118). En typ av samspel där kunskap bildas i dialog. Kvale betonar emellertid att det inte handlar om ett ömsesidigt samspel mellan likställda parter. Forskaren styr samtalet genom sitt valda ämne, med ett antal förberedda huvudfrågor och förslag till relevanta följdfrågor. Förberedelse inför en intervju är därför av största vikt för att upprätthålla en professionell nivå. För att genomföra en halvstrukturerad intervju är det en fördel om forskaren har intervjuvana och förkunskaper inom ämnesområdet samt färdigheter för att kunna fånga upp nyanserna i tonfall och kroppsspråk hos respondenterna.

Kvale (1997) förklarar att man innan man väljer intervjuteknik ska vara klar över vad det är man ska undersöka samt vilket syfte man har. Jag har valt att genomföra en halvstrukturerad intervju. Trots att min intervjuvana hade kunnat vara bättre ser jag denna form av intervjuteknik som den mest lämpade i min undersökning. Eftersom mitt syfte är att undersöka pedagogers syn på hur de i samspel kan påverka barns identitetsskapande anser jag att det är av betydelse att pedagogerna får utrymme att svara, och möjlighet att uttrycka sig med egna ord. För att få en så djup bild som möjligt kring pedagogernas resonemang har jag valt att använda mig av gruppintervjuer, då det ur ett sociokulturellt perspektiv kan leda till mer utvecklade svar när respondenterna får diskutera tillsammans. Stukát (2005) menar att en fördel med gruppintervjuer är att man kan få gruppens gemensamma åsikter men även individuella svar. Nackdelen kan däremot vara att respondenterna påverkas av varandra och att de till följd av detta håller inne med sina personliga åsikter. Jag genomförde min intervju i grupp just för att respondenterna gemensamt skulle kunna reflektera och utveckla varandras tankar. Kvale (1997) framhåller att de svar som ges är helt beroende på respondentens uppfattningar. Svaren mellan olika respondenter kan då skilja avsevärt, vilket han

menar är en styrka i och med att man får en mångsidig bild av olika personers uppfattningar om ett ämne.

Urval

Jag valde att genomföra min intervju på en för mig bekant förskola, då det inom mina tidsramar var bästa sättet att uppnå den avslappnade stämning mellan mig och respondenterna som jag ville ha i intervjudiskussionen. På grund av studiens begränsade tid valde jag att bara göra en intervju och istället lägga min tid på förberedelser och analys. För att intervjun skulle bli givande och alla skulle få chans att uttrycka sig ville jag ha tre till sex respondenter, vilket även är det antal Stukát (2005) rekommenderar i en gruppintervju. Rektorn för förskolan sa att intervjun skulle läggas på respondenternas barnfria tid vilket gjorde att vi valde en förmiddag då avdelningarna har avsatt tid för planering. Utifrån barngruppernas storlek denna dagen var det sagt att jag skulle få tillgång till fyra respondenter. Ett viktigt möte med SPC och ett föräldrapar, blev i sista sekund förflyttat vilket gjorde att en av respondenterna var tvungen att backa ur.

Genomförande

Jag inledde med att fundera över vilket område jag ville studera. Det var för mig viktigt att finna ett ämne som är aktuellt och berör alla som arbetar med barn. Att det skulle handla om barns identitetsskapande stod klart för mig ganska tidigt i processen. Min tanke var först att undersöka pedagogers makt i relation till barns identitetsskapande, men genom samtal med min handledare och andra pedagoger insåg jag att det jag ville fokusera på var hur pedagoger resonerar om hur de i samspel kan påverka barns identitetsskapande. När syftet stod klart för mig formulerade jag följande frågeställningar ”Hur resonerar pedagogerna kring hur barns identitetsutveckling sker?” och ”Hur ser pedagogerna på sin egen påverkan på barns identitetsskapande?”.

Nästa moment var att finna tidigare forskning inom mitt område. Här utgick jag även från förskolans läroplan och FN's konvention för barns rättigheter. Jag valde att lyfta fram den tidigare forskningen utifrån de två kategorier jag anser att min studie bygger på, nämligen samspel och identitet. Vidare funderade jag över vilka begrepp jag ville använda mig av i studien. Dessa stycken återkom jag till i samband med tolkningen av mitt resultat och utvecklade utifrån de framträdande delarna i respondenternas svar. Jag valde en kvalitativ metod och intervju som undersökningsteknik då jag efter noga överväganden insåg att det var bästa verktygen för mitt undersökningsområde. Jag samtalade med både förskolans rektor och pedagogerna om möjligheterna att genomföra intervjun. Samtidigt passade jag på att informera om de etiska aspekterna. Tiden för intervjun och vilka respondenter som tillhandahölls mig bestämdes utifrån möjligheten att avvara personal, därav att det blev under planeringstid. Annat som avgjorde var pedagogernas scheman, det vill säga de som arbetade den aktuella dagen, och till sist blev det ett bortfall på grund av yttre omständigheter med ett ombokat viktigt möte.

Vi valde att placera oss i personalrummet av flera anledningar. För det första var det mest praktiskt då det rummet stod tomt och är placerat så att vi skulle slippa störande moment. Ur mitt perspektiv som forskare ansåg jag även att personalrummet var bästa platsen då pedagogerna här är vana vid att samtala både fritt och i möten. Min tanke var att välja välkänd miljö för respondenterna så att de skulle känna sig trygga och avslappnade. Åter igen informerade jag om de etiska aspekterna och de fick reda på att syftet skulle komma att framgå senare då jag i intervjun ville ta del av deras uppfattningar utan risk för att de anpassar svaren utifrån vad de tror att jag vill veta. Utifrån studiens frågeställningar formulerade jag två huvudfrågor till intervjun och anpassade sedan mina följdfrågor efter respondenternas svar. Tanken med detta var då att få en djupare förståelse genom mer

utvecklade svar. Jag hade med mig ett antal frågor som jag skulle kunna använda ifall diskussionen avstannade eller för att behålla fokus på ämnet. Jag valde att spela in intervjun för att inte gå miste om viktigt information. Min tanke var att både använda mig av en lånad bandspelare och min privata filmkamera för att säkerställa att respondenternas svar spelades in. På väg till förskolan skulle jag hämta upp den bokade bandspelaren, men det visade sig att den lånats ut på annat håll. Tack vare god planering kunde intervjun ändå genomföras med hjälp av filmkameran. Det var för mig viktigt att notera kroppsspråk och tonlägen hos respondenterna, men då de själva fick välja huruvida ljudupptagningen skulle ske med eller utan linsskydd, resulterade det i att jag fick göra kompletterande anteckningar efter intervjun. Materialet transkriberades för att sedan kunna tolkas, analyseras och diskuteras. Studien avslutades med en sammanfattande diskussion om vad som framkommit under processen.

Analysmodell

Materialet transkriberades av mig personligen. Jag valde att skriva ut intervjuerna så likt talspråket som möjligt för att kunna gå tillbaka till materialet och fortfarande se detaljer som exempelvis tveksamheter i uttryck. Som komplettering till detta hade jag sen de anteckningar jag förde under intervjun. Detta för att ta vara på all typ av kommunikation, så som talspråk, kroppsspråk, tonlägen och miner. Jag kunde då i min analys utgå från både mitt minne av samspelet i intervjun och det utskrivna materialet för att tolka vilka av respondenternas svar jag borde lyfta fram. Efter transkriberingen valde jag att göra en tabell¹ för att synliggöra nyckelord från varje respondents svar. Jag valde att ta med de delar som respondenterna utvecklade och diskuterade lite extra och som jag utifrån deras kroppsspråk utläste som viktigt, även om det inte enbart handlade om barnen i förskolan utan även äldre barn upp till och med högstadiet. Jag har bortsett från informationen om respondenternas utbildning, kön, ålder och antal år i yrket, då jag märkte att det inte var relevant i förhållande till deras svar. De områden jag fick fram i tabellen valde jag sedan att analysera utifrån styrdokument samt mina perspektiv och begrepp.

Etiska aspekter

Inför och under en studie är det viktigt att beakta de etiska aspekter som är framtagna som riktlinjer mellan de som deltar i undersökningen och forskaren. Jag har valt att utgå från de grundregler Kvale (1997) beskriver och då även hur han ser på forskarens roll i det hela. För att få en djupare förståelse för dess innebörd har jag även tagit del av vad Stukát (2005) säger om de olika delarna.

Informerat samtycke

Detta innefattar vad Stukát (2005) kallar informationskravet och samtyckeskravet. Det handlar helt enkelt om att forskaren ska informera de berörda om att deras medverkan är frivillig och när som helst kan avbrytas. Informerat samtycke innebär även enligt Kvale (1997) att upplägg, risker och fördelar med studien, samt studiens syfte bör redogöras före intervjun. De berörda ska efter denna information ge sitt samtycke. Svårigheter med detta menar Kvale kan, beroende på vilka som berörs av studien, vara vem som ska ge sitt samtycke. Denna studie har enbart berört vuxna människor som själva kan ge sitt medgivande. Jag har för säkerhets skull även fått tillåtelse av respondenternas chef, i detta fall förskolans rektor, till att genomföra min intervju.

Kvale (1997) nämner att det finns undantag vad gäller att informera om syftet. Detta är en metod för att få fram respondenternas oförfalskade åsikter och undvika att de svarar utifrån vad de tror att forskaren är ute efter. Jag ville på detta sätt i min undersökning ta del av respondenternas förförståelse och tankar om mina frågor utan att i förväg ge dem tillgång till studiens syfte. När

¹ Se bilaga

frågorna var avklarade fick de istället ta del av den informationen, och då möjlighet att lägga till eller ta bort något från tidigare diskussion.

Konfidentialitet

Konfidentialitetskravet innebär enligt Stukat (2005) och Kvale (1997) att forskaren tar deltagarnas anonymitet i beaktande. Ingen information som kan identifiera respondenterna får redovisas om man inte kommit överens om annat (Stukat, 2005). Jag har i min undersökning informerat om att förskolans namn samt respondenternas namn inte kommer att skrivas ut. Jag fick tillåtelse att använda mig av uppgifterna om utbildning, ålder och antal år i yrket om det kunde hjälpa mig att finna liknelser eller skillnader i resultatredovisningen. Respondenterna är även medvetna om att jag i studien talar om att jag valt en för mig känd förskola, vilket skulle kunna innebära att identiteten vid efterforskningar röjs.

Konsekvenser

Kvale (1997) beskriver att detta handlar om vilka konsekvenser undersökningen kan få, att det är viktigt att fundera på vilka fördelar och nackdelar studien kan leda till. Detta menar han, gäller då inte enbart respondenterna utan även andra på arbetsplatsen eller inom det yrke de representerar. Jag har valt att i en tabell här nedan spalta upp de fördelar och nackdelar jag såg som mest troliga i min undersökning. Självklart finns det inom dessa kategorier flera nyanser att vara uppmärksam på.

Fördelar	Nackdelar
Ökad förståelse för kollegors uppfattningar om ämnet.	Konflikt om hur man uppfattar ämnet: inom intervjun, i arbetslaget, på förskolan, som läsare.
Utveckling av nya tankar och synsätt	
Kritisk granskning av arbetssätt och bemötande	

Forskarens roll

Kvale (1997) hävdar att forskarens roll spelar en stor betydelse. Här nämner han bland annat forskarens känsla och ansvarstagande inför etiska frågor. Ett kunnande om de etiska riktlinjerna som tidigare beskrivits, kan här enligt Kvale underlätta beslut som måste tas vid olika tidpunkter. Vidare talar han om vetenskapligt ansvar som handlar om att undersökningen ska frambringa så viktig och sann kunskap som möjligt. En annan aspekt av forskarrollen han talar om handlar om relationen mellan forskare och undersökningspersoner. För mig har detta inneburit att jag under hela intervjuförloppet och i analysen fått vara uppmärksam på och fundera över vilken roll jag ges som pedagog och forskare, men även vilken roll jag väljer att ta? Till sist beskriver Kvale forskningens oberoende som kan påverkas av relationerna forskaren har till respondenter och eventuella uppdragsgivare eller finansierare. Detta kan leda till att forskaren bortser eller betonar information som framkommer i undersökningen. Det kan med andra ord vara svårt att upprätthålla den professionella distans som krävs för ett objektiva resultat.

Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Stukat (2005) menar att en undersökning av reliabiliteten och validiteten i en kvalitativ studie kan vara svår. Reliabilitet handlar om tillförlitlighet eller trovärdighet i studien. Tanken kring min undersökning är inte att uppnå en mätbar exakthet utan istället få fram uppfattning och tankar kring mitt område. Något som skulle påverka reliabiliteten är enligt Stukat att personerna som jag

intervjuar misstolkar mina frågor. Ett sätt att förebygga detta är att vara uppmärksam på respondenterna och i så fall omformulera frågan och ställa den på nytt. Genom att respondenterna är kända för mig sen tidigare har jag en tolkningsfördel i och med att jag har en förförståelse för deras kroppsspråk och deras miner. Detta kan förhoppningsvis hjälpa mig i att utveckla och föra intervjun framåt. Ett annat sätt att stärka reliabiliteten är enligt Stukát att göra om intervjun vid ett annat tillfälle. Överensstämmer resultatet så ökar trovärdigheten. Med tanke på att jag vill fånga respondenternas tankar i diskussionen anser jag det vara omöjligt att styrka mitt resultat på detta sätt. Ur ett sociokulturellt perspektiv menar jag med detta att vi hela tiden lär oss nya saker i samspelet med andra människor, och att vi vid ett nytt tillfälle har utvecklat vår förståelse för ämnet och därför inte kan få samma resultat.

Validitet handlar enligt Stukát (2005) om studiens giltighet och syftar till huruvida man har studerat det som man avsett att undersöka. Kvale (1997) menar att det med andra ord handlar om i vilken utsträckning en metod mäter det den är avsedd att mäta. För att kunna välja den mest lämpliga metoden är det enligt Kvale viktigt att först vara klar över vad innehållet i studien är och syftet med varför den görs. För mig innebär detta att jag hela tiden återkopplar till studiens syfte och mina forskningsfrågor. Det innebär även att jag flera gånger under intervjuens gång kontrollerar informationen jag fått genom att ifrågasätta vad som menats. Det är i nästa skede viktigt att jag ser kritiskt på min analys då det utskrivna materialet tolkats utifrån min roll som både forskare och pedagog i förskolan. För att öka validiteten och visa att det är det faktiska resultatet som framkommer i min resultatredovisning kommer jag att lyfta fram delar från min forskningsintervju. Detta gör jag för att läsaren ska kunna skapa sig en egen uppfattning om resultatet och samtidigt utveckla sin förståelse om hur pedagoger i sitt samspel kan påverka barns identitetsskapande. Det kan enligt Kvale (1997) finnas svårigheter med att validera kvalitativ forskning. Han framhåller att det inte behöver bero på brister i den valda metoden utan snarare grundas i dess styrka att spegla en komplex social situation. Kvale betonar även att kunskap inte måste återge verkligheten, den kan istället ses som en social sammansättning. Han hävdar att kunskapen blir sann när olika uppfattningar om ett ämne lyfts och diskuteras av en grupp personer inom en diskurs. Detta innebär i mitt fall att de uppfattningar respondenterna diskuterar, som grundar sig på empirisk kunskap inom förskolan, inte kan anses oriktiga.

Stukát (2005) talar om olika sätt att genomföra forskningsintervjuer och om hur stort spelrum respondenterna ska få. Han menar att ju större detta utrymme är desto bättre är chanserna att få nya och utvecklande svar, men att det då även blir svårare att tolka och jämföra resultatet. I detta fallet har jag tänkt ge respondenterna stort utrymme i och med att jag vill uppnå en kritisk diskussion. Jag ämnar inte jämföra med några andra då jag enbart tänker genomföra en gruppintervju. I min studie har jag inte tänkt söka efter generella svar eller finna rätt och fel. Mitt syfte är att få en förståelse för och insikt i hur pedagoger resonerar om hur de i samspel kan påverka barns identitetsskapande. Jag vill locka till vidare diskussioner där tanken är att de enskilda och gemensamma resonemangen leder till ett utvecklat kritiskt förhållningssätt och förhoppningsvis bidra med ny kunskap. Det jag menar är att mitt resultat kan bli svårt att generalisera. Möjligtvis kan andra pedagoger relatera till svaren och diskussionerna, men framförallt har jag en förhoppning om att ämnet ska beröra och väcka tankar hos *alla* läsare vilket i sin tur gör studiens syfte gällande för alla som kommer i kontakt med barn.

Resultat

I detta kapitel kommer jag att redovisa resultatet av min forskningsintervju. Mitt syfte var att få en förståelse för och insikt i hur pedagoger resonerar om hur de i samspel kan påverka barns identitetsskapande. För att ta del av detta var jag först tvungen att ta reda på hur de anser att barns identitetsutveckling går till. Resultatkapitlet har jag därför delat upp i två delar utifrån de huvudfrågor jag haft i min studie och i min intervju. Under dessa lyfter jag fram de teman som framkommit i min analys. Min tolkning styrker jag genom att citera delar av respondenternas svar

och genom att koppla till teori, centrala begrepp och tidigare forskning. Varje del kommer att inledas med en kort presentation för att ge inblick i vad temat behandlar. För att tydliggöra hur diskussionen fortlöper har jag valt att byta rad varje gång en ny respondent talar. Jag kommer att använda mig av fingerade namn för att behålla respondenternas anonymitet. Efter varje huvudfråga gör jag en sammanfattning av de olika temana och respondenternas svar.

Pedagogers resonemang kring hur barns identitetsutveckling sker

I kapitlet ”styrdokument och tidigare forskning” delade Wedel-Brandt (Egeberg m.fl, 1988) in synen på människans utveckling i tre huvudgrupper. I den första ses utvecklingen som en mognadsprocess, där det biologiska arvet har stor betydelse och de personliga egenskaperna anses medfödda och utvecklas med tiden. I den andra ses utvecklingen som ett resultat av yttre påverkan där barnet föds tomt och ska fyllas med kunskap. Slutligen i den tredje förklaras utvecklingen ske i relationen mellan individ och samhälle. Utifrån respondenternas diskussion om hur barns identitet utvecklas framkom fyra teman. De begrepp som lyftes handlade om att identiteten till viss del är medfödd och till viss del sker genom bemötande, samt att den i första hand påverkas i nära relationer och att den skiljer sig åt beroende på barns bakgrund och olikheter. Jag kommer nedan att beskriva varje tema för sig och i slutet göra en sammanfattning.

Barns identitetsutveckling sker utifrån bemötande

Det första temat som framkommer i analysen utgår från påståendet om att barns utveckling sker i samspel med omgivningen, med bemötande från andra människor som utgångspunkt. Nedanstående citat visar även hur en av respondenterna associerar barns identitet med dess självbild och självkänsla.

Johanna: Alltså det har väl väldigt mycket med bemötande att göra, dom skapar väl sig en identitet utifrån att de blir bemötta med ögonkontakt och bekräftelse. När minspelet kommer igång och så. Eller tänker jag helt fel?

Beatrice: Nej

Emelie: Nej, det hänger väl även ihop med självkänslan tänker jag ... och synen på sig själv.

Som det framgår av citaten ovan svarar Johanna lite tvekan att identiteten skapas utifrån bemötande med ögonkontakt och bekräftelse. Detta tolkar jag som att hon syftar till den form av samspel som Brodin och Hyvlander (1997) kallar för *samspelsdomänen* och som de beskriver sker i ögonkontakt med andra människor. Författarna menar att det är genom detta som kommunikation via leenden, ord och kroppsspråk utvecklas. Hundeide (2006) framhåller att kommunikation genom talspråk och kroppsspråk ses som en förutsättning för att samspel ska kunna äga rum och främja barns utveckling. I citatet ser vi även hur Emelie instämmer i Johannas påstående och utvecklar detta identitetsskapande till att inbegripa barns självbild och självkänsla. Lunneblad (100226) använder sig av begreppet spegling och menar att en identitet skapas i samspel och att självbilden utvecklas genom bemötandet från andra människor. Genom att analysera de båda uttalandena genom dessa begrepp kan det förstås som att barns identitet och självkänsla skapas i samspel med andra människor. Min tolkning av de båda respondenternas yttranden innebär alltså att barns utveckling och identitetsskapande sker i samspel med omgivningen, med bemötande från andra människor som utgångspunkt. I respondenternas diskussion framkom det ytterligare uppfattningar om hur barns identitetsutveckling sker. Här nedan beskrivs nästa tema om att identiteten är medfödd.

Barns identitetsutveckling är medfödd

Det andra temat under huvudfrågan om hur barns identitetsutveckling går till handlar om att

identiteten till viss del är medfödd. Beatrice syftar här nedan till den personlighet barnet besitter redan från födseln och uttrycker det såhär:

Beatrice: Och sen att de självklart har en personlighet i sig i från början också, och identitet på det sättet, för personlighet och identitet är väl ganska snarlikt antar jag.

Johanna: Mm, men jag tror ändå att du skapar det ganska mycket i samspel med andra människor...

Beatrice: Ja absolut ja

Beatrice delger sin uppfattning om att identiteten delvis är medfödd och att den delvis påverkas i samspel med andra. Detta har likheter med det synsätt Wedel-Brandt (Egeberg m.fl, 1988) beskriver, där utvecklingen ses som en mognadsprocess där de personliga egenskaperna anses medfödda och utvecklas med tiden. Här, beskriver författarna, har det biologiska arvet en stor betydelse för vem man är när man föds. Beatrice instämmer även i vad Johanna uttrycker om samspelets betydelse. I min analys utgår jag därför även från Hundeide (2006) som anser, utifrån ett sociokulturellt perspektiv, att barn redan från födseln är sociala individer som utvecklas i relationer med andra människor. I min tolkning av hur Beatrice uppfattar hur barns identitetsutveckling går till förenas två av de huvudgrupper Wedel-Brandt (Egeberg m.fl, 1988) beskriver. Trots att delar av barns identitet är medfödd har alltså samspel med andra människor en stor betydelse för hur denna identitet sedan utvecklas. Det samspel som har störst betydelse för identitetsutvecklingen beskrivs här i tema nummer tre.

Barns identitetsutveckling sker i nära relationer

För att få en djupare förståelse i hur respondenterna tänker, följde jag upp den tidigare diskussionen med frågan om ifall samspelet och bemötandet gäller från alla människor överallt. Här framkommer det tredje temat i respondenternas svar om att det är i relationerna till de som står barnen närmast som identitetsutvecklingen utvecklas mest. Citatet nedan visar hur två av respondenterna resonerar.

Emelie: Framförallt de närmaste

Johanna: Ja framförallt de närmsta, föräldrarna, vänner, syskon, och även förskolan sen när de kommer in till oss då.

Både Emelie och Johanna framhåller att de närmaste har störst påverkan på utvecklingen av barns identitet. Min analys utgår från Lunneblads (100226) uppfattning om att människor söker efter tillhörighet och bekräftelse utifrån andra människors förväntningar och värderingar, samt från Johanssons (1999) övertygelse om att det är förmågan att se oss själva ur andra människors perspektiv som ligger till grund för vårt identitetsskapande. Att det framförallt är i nära relationer identitetsutvecklingen sker, kan då förstås genom att det i första hand är i dessa samspel barn söker bekräftelse och positiv respons. Det visade sig i diskussionen att bemötandet från andra skiljer sig åt. Denna uppfattning presenterar jag nedan i det sista temat.

Barns identitetsutveckling skiljer sig åt

Vidare i respondenternas samtal framkom tema nummer fyra. Beatrice kommer här in på bemötandet från andra människor i samhället med fokusering på barns olikheter. Både barn med olika former av handikapp och barn med utländsk bakgrund diskuteras. Emelie tar även upp att barn i sin identitetsutveckling redan kan ha påverkats av de tidigare upplevelser och bemötanden de fått innan de börjar i förskolan.

Beatrice: Men om man nu ser till att de är ute i samhället också, är man avvikande på nåt sätt, jag menar då kanske man får ett annat bemötande än vad man får ähm...

Johanna: Ja precis ja

Beatrice: ...jag tänker invandrarbarn eller handikappade barn eller nåt sånt. Det måste också spela in tycker jag. Om man tar tex ett invandrarbarn som, som, som, hamnar i en ganska svensk miljö kan ju tänkas få ett annat bemötande än ett svenskt barn skulle få till exempel.

Johanna: Och det kan påverka deras identitetsutveckling

Beatrice: Ja!.. ja

Johanna: Ja det är klart att det gör.

Beatrice: Det tror jag ju.

Emelie: Barnen har ju vart med om väldigt mycket redan när de kommer till oss, jag tänker även på flyktingbarn, de har ju skapats ganska mycket redan innan de kommer till oss.

Min tolkning är att Beatrice här beskriver likartade skillnader i bemötande som Hundeide (2006) hävdar kan ske omedvetet på grund av kulturella normer om människors egenskaper eller gruppstillhörigheter. Han förklarar att vi bär med oss ett arv av uppfattningar som påverkar hur vi bemöter andra människor. Hundeide menar att barn i möten med olika människor och kulturer utvecklar en bild av sig själv. Vidare betonar han att även föreställningar om hur ett barn bör vara har betydelse för hur de bemöts och i sin tur hur de uppfattar sig själva. Utifrån hans synsätt kan då det annorlunda bemötandet respondenterna talar om, enligt min tolkning, i så fall inom förskolan handla om att barns självbild och utveckling påverkas av pedagogers uppfattningar och förhållningssätt.

Sammanfattning av hur barns identitetsutveckling sker

Sammanfattningsvis uttrycker respondenterna att barns identitet är komplex. De anser att den delvis är medfödd samt att den skapas genom bemötande och i samspel med andra människor. Huvudsakligen sker detta med de personer som står barnen närmast, så som familj, vänner och förskolepersonal. Respondenterna betonar att barn som skiljer sig från mängden, genom exempelvis någon form av handikapp eller etnisk tillhörighet, troligtvis får ett annat bemötande än övriga barn. Detta gör att de utvecklar sin självbild utifrån andra förväntningar, vilket i sin tur kan leda till att de ser sig själva som avvikande från mängden och lida brist på känslan av samhörighet. Respondenterna är eniga om att de bemötanden och samspel som inverkar mest på barns identitetsskapande är det som sker i de nära relationerna. Den påverkan som sker genom bemötande från övriga människor i samhället diskuterar de enbart utifrån avvikelser från normen. Efter att ha fått ta del av respondenternas resonemang kring hur barns identitetsutveckling sker kan vi nu gå över till min andra huvudfråga gällande hur pedagoger påverkar barns identitetsskapande.

Pedagogers syn på hur de påverkar barns identitetsskapande

I kommande del av resultatet presenteras de fem teman som framkommit under denna huvudfråga. De begrepp som här var framträdande i bearbetningen av intervjumaterialet gäller pedagogers barnsyn, synsätt genom tiden, arbetsätt, makt och dokumentation. Även här kommer jag att beskriva varje tema för sig och analysera dem utifrån teori, centrala begrepp och tidigare forskning.

Barns identitetsskapande påverkas av pedagogers barnsyn

Första temat handlar om hur pedagoger förhåller sig till barnen. När jag riktar frågorna mot pedagogers agerande och sätter fokus på de samspel som sker i förskolan, nämner Johanna vikten av att pedagoger uppmuntrar barnen till att klara saker på egen hand för att stärka deras

självförtroende. Samtliga respondenter diskuterar sin barnsyn genom att de beskriver hur de ser barn som kompetenta. De betonar vikten av att detta förmedlas till barnen genom att pedagogen samspelar med barnet genom uppmuntran och bekräftelse.

Johanna: Men det är ju inte bara bemötandet, men det är ju lite grann det här också, visst vi kan ju möta varje barn med ett leende och bekräfta dem och de blir sedda, men det är ju också det här att uppmuntra till hjälp till självhjälp, kan jag tycka, så att de blir självständiga, eller...

Emelie: Synen på sig själva tänker jag..

Johanna: ...att synen på sig själv ska bli så positiv som möjligt. Att de klarar av saker, och lär sig saker och lära sig tänka- alltså lära sig hitta lösningar på problemen.

Beatrice: Ja men också att vi som vuxna ser, det fina ordet då, det kompetenta barnet...

Johanna: Ja, precis ja

Beatrice: ...att jag vet att du kan detta, att man förmedlar det, att de hela tiden får bekräftelse.

Johanna: Jag hittade inte riktigt det ordet haha

Beatrice: Nej men det var nog det du menade..

Johanna: Ja det va det jag menade

I citaten ovan samtalar alla respondenter om hur de ser barn som kompetenta och de lyfter pedagogers roll vad gäller att förmedla detta till barnen genom samspel. Min tolkning är att bekräftelsen de beskriver i detta fall sker när barnen ska prestera något. Hundeide (2006) framhåller att förutsättningarna för att ett samspel mellan barn och vuxna ska kunna ske är att de vuxna är lyhörda och ser barn som kompetenta medmänniskor. Pramling Samuelsson och Sheridan (2006) beskriver det kompetenta barnet som genom samspel är med och skapar sin egen kunskap. De menar att denna barnsyn kräver att pedagoger tror på barns förmåga att samspela med andra. Utifrån dessa uppfattningar kan man tolka det som att pedagogers barnsyn enligt respondenterna är avgörande för barns självförtroende och identitetsskapande. Nästa tema om vad som kan påverka identitetsskapandet beskrivs här nedan.

Barns identitetsskapande påverkas av pedagogers synsätt genom tiden

Andra temat gäller den förändring som respondenterna anser sker vad gäller pedagogers fokus. Så här långt i intervjun riktade jag frågorna mot den respons barn får av pedagoger i olika upprepade situationer. Jag läste upp det exempel jag beskrev i min inledning, om de tre barn Nordin-Hultman (2008) skildrar som bedömts vara i behov av särskilt stöd. De bedömningar som gjordes grundade sig på tillfällena under dagen på förskolan där barnen ansågs ha problem med bland annat passivitet och koncentrationssvårigheter trots att de vid andra tillfällen lekte med både inlevelse och koncentration. Jag förklarade att jag ville ta del av respondenternas uppfattning om hur vanligt de tror att det är att man i förskolan förknippar barnen med deras svårigheter i vissa situationer istället för att se till hur det fungerar i alla olika moment under dagen. Respondenterna beskriver det såhär:

Emelie: Det är nog vanligare än vi vill tro.

Beatrice: Mm, det är ju också om man ser tillbaka i tiden, så har det ju alltid varit fokus på det som barn inte kan, det ska man rikta in sig på och det ska man träna, istället för att göra tvärt om, vad kan dem, och så lyfta det istället. Det har man ju tyvärr sett exempel på.

Johanna: Men har det ändrats lite då? För det är ju mycket det som den nya läroplanen handlar om, att man ska försöka lägga över fokus på det kompetenta barnet, istället för att nu kan han inte klippa, eller nu kan hon inte hålla pennan rätt.

Beatrice: Ja det tror jag

Emelie: Det känns ju som att medvetenheten finns hos alla men att det ändå är lätt att det blir så, att man går ett steg tillbaka, och att man ser detta att det är han som inte klarar den och den situationen.

Samtliga respondenter talar om hur synen på det kompetenta barnet genom åren har förändrats från att pedagogerna fokuserat på vad barn inte kan, till att framhäva det som är positivt. Detta överensstämmer med vad Sommer (2005) berättar om hur vi med tiden gått från att se barn som okunniga och bräckliga till kompetenta medaktörer. Emelie påpekar emellertid att man omedvetet kan falla tillbaka i gamla mönster. I min analys som utgår från citaten ovan och Sommers påstående, tolkar jag det som att invanda synsätt gällande vad pedagoger fokuserar, kan vara svåra att bryta, men att barn nu oftast ses som kompetenta, vilket Johannas påstående om den nya läroplanen stärker. Vidare i intervjun framkommer ytterligare ett tema som berör pedagogers ändrade fokus och barnsyn. Detta stycke handlar om hur man kan stärka barns självbild genom ett förändrat arbetssätt.

Barns identitetsskapande påverkas av pedagogers arbetssätt

Hur pedagoger arbetar med uppgiften att i gruppen stärka varje barn utgör tema nummer tre. Jag frågade respondenterna vad kan det innebära för barns självbild om man fokuserar enbart på det som barnen kan eller på dess svårigheter. Jag undrade om de anser att man bara ska fokusera på det positiva. Samtliga respondenter uttrycker att de positiva delarna är viktigast men betonar vikten av att inte bortse från vad barnen behöver utveckla. De hävdar att det viktiga är att inte peka ut ett barns problem utan att man istället arbetar med det i gruppen. I citatet nedan beskriver respondenterna hur man kan arbeta med barns svårigheter.

Beatrice: Ja det positiva är ju det viktigaste så klart.

Johanna: Ja det är det ju.

Emelie: Det är klart man måste hjälpa dem med de andra delarna också

Beatrice: Sen om man ska fokusera på det, nej jag vill inte kalla det fokusera, men man kan ju liksom linda in det lite, jag ser att du kanske tycker det är lite svårt att göra detta, jag kan visa dig hur man gör, eller nåt sånt där lite fint sätt.

Emelie: Mm, man kanske kan träna eller göra övningar med alla....

Johanna: Att man inte utmärker ett barn, att man jobbar med gruppen.

Beatrice: Men det här med att fokusera på det dom är bra på är ju något som vi faktiskt är duktiga på inne hos oss. Vi har ett barn som är otroligt duktigt på att teckna, och det sprider sig bland dom andra och eftersom han har, vad ska vi säga, lite lägre självkänsla eller status eller jag vet inte vad jag ska kalla det, så är ju det otroligt bra att lyfta det, att titta här, och få det att sprida sig, att han kan visa hur man gör. Det fantastiska som han kan och det funkar otroligt bra.

Johanna: Det tror jag är det bästa sättet att hitta dom här små positiva grejerna hos varje barn, så att det barnet lyfts av kamraterna liksom.

Ovanstående citat visar hur pedagogers arbetssätt kan påverka ett barns självbild. Hundeide (2006) beskriver att det inom skolan finns en tradition i hur pedagoger gör när det uppstår problem runt ett barn i gruppen. Han nämner att ett utpekande av barns svårigheter påverkar barnets uppfattning om sig själv och sina förmågor. Respondenterna menar att det finns möjligheter att på ett positivt sätt arbeta med problemen genom att vända på dem och istället använda sig av det som är positivt och som barnet kan. I det fall Beatrice beskriver är det barnets självkänsla och status i gruppen som behöver stärkas. Genom att ta fasta på vad han är duktig på och lyfta det i gruppen, menar Beatrice att de arbetar med problemet utan att ge honom en negativ position. Detta tolkar jag utifrån det Hundeide beskrev, som att traditionen gällande hur pedagoger agerar när det uppstår ett problem, egentligen handlar om medvetenhet hos pedagogerna om hur olika arbetssätt främjar barns identitetsskapande. Barns position i gruppen beror inte alltid på de övriga barnens bemötande. I nästa tema beskriver respondenterna att barns status kan grunda sig på den makt pedagoger besitter som förebild för barnen.

Barns identitetsskapande påverkas av pedagogers makt

Det fjärde temat behandlar pedagogers makt eller ansvar vad gäller den status ett barn kan tilldelas i gruppen. Respondenterna lyfter pedagogens egen roll när ett barn får en negativ position i gruppen och förklarar att en fördel med att vara ett arbetslag är att man känner på olika sätt för olika barn. De lyfter även det faktum att en liten händelse i pedagogens ögon, av barnen kan uppfattas på ett helt annat sätt. Citatet nedan är en fortsättning på respondenternas diskussion från det ovanstående temat gällande arbetssätt.

Beatrice: Ja, man letar efter det som är bra, fixar man inte det i den egna gruppen så får man gå utanför, bland kollegor, har du nåt tips, vad kan man göra åt detta?

Johanna: Ja mm precis

Intervjuare: Våga erkänna att man behöver lite hjälp?

Beatrice: Oh ja, nu e det inte så ofta det behövs tycker jag egentligen, men om det händer liksom

Emelie: Det är ju det som är så fantastiskt med att vara ett arbetslag, du e ju aldrig ensam, och man kan ju ha olika syn på samma barn. Och oftast är det ju inte samma barn som man kanske känner likadant för. Visst kan barn bli syndabockar, vi har haft barn som fått skulden när de inte ens har varit där. Det kanske är våran makt som ändå har skapat det, ett barn som man ändå har varit på ganska mycket, då ser ju barnen vad vi gör, det går ju väldigt fort. Det kan ju vara en liten grej för oss men som sätter sig hos barnen för lång tid framöver.

Johanna: Absolut, väldigt lång tid

Beatrice: Oja, det hör man ju historier om hu barn kommer ihåg hur det var när de satt där med stolarna på bordet och var tvungna att äta upp sin mat.

Emelie: Vi ska ju också kunna be om ursäkt gentemot barnen. Vi kan inte alltid lösa en konflikt på bästa rättvisa sätt för vi har inte alltid sett alla omständigheter runt omkring och ibland kan man komma på sig själv att oj nu var det faktiskt inte hennes fel då måste man ju faktiskt som vuxen också kunna säga det.

Samtliga respondenter diskuterar ovan den makt pedagoger besitter genom sin roll som förebild i förskolan, och de menar att barn tar efter pedagogerna och gör som de gör. Emelie understryker emellertid att pedagoger bara är människor som kan göra fel som alla andra, men hon lyfter samtidigt vikten av att be barnen om ursäkt. Sommer (2005) anser att barn är medaktörer i de samspel som sker människor emellan, men han poängterar att barn inte är jämställda med vuxna utan att de vuxna ska fungera som guider för barn i deras utveckling. Genom att utgå från Sommer och det sociokulturella perspektiv som Hundeide (2006) beskriver, där kommunikation ses som förutsättning för samspel och där utveckling sker i relationer med andra människor, tolkar jag det i min analys som att respondenterna är medvetna om hur de kan påverka barns självbild och position i gruppen. Utifrån respondenternas beskrivning av hur de i arbetslagen hjälps åt för att ge alla barn ett positivt bemötande och genom att de kan be barnen om ursäkt, är min uppfattning att de i sin roll som förebild ser sig själva som guider där kommunikation och samspel med barnen som medaktörer ligger till grund för hur de använder sin makt. Min tolkning om att respondenterna är medvetna om hur de påverkar barns självbild stärks här nedan i det femte och sista temat om dokumentation.

Barns identitetsskapande påverkas av pedagogers dokumentation

Det femte och sista temat tar upp ett negativt exempel på dokumentationsverktyg i relation till barns identitetsskapande. Diskussionen i de tidigare temana om barns negativa position och dess självbild, samt pedagogers agerande ledde in respondenterna på hur pedagoger dokumenterar. I detta citat taget ur respondenternas samtal syftar de till barns känslor, till skillnad från tidigare när de talade om barns prestationer. Trots att jag i min studie inriktat mig på förskolebarn såg jag ett värde i följande diskussion. Kommande stycke behandlar hur barns självbild påverkas av lärares bedömningar. Respondenterna har här precis kommit in på att man i skolorna nu använder sig av det

digitala verktyget Unikum för barns individuella omdömen.

Johanna: Ja, då kan man prata om att märka ut barn. Ett fruktansvärt system. Då ska man tillsammans med sitt barn, logga in och läsa omdömena som lärarna skrivit om barnet i varje ämne. Då e omdömena, dels skriver en del lärare en kommentar i slutet, då e det liksom några kategorier att: kommer i tid till lektionen, har med sig material, bidrar till ett positivt arbetsklimat, har gjort sina läxor, kan ta instruktioner, ja det är nog nån mer, jag tror det är sex stycken frågor. Efter alla frågor har du glada gubbar, eller rättare sagt det börjar med en jättesur gubbe med munnen neråt och ögonbrynen liksom så (visar ett rakt streck). Sen kommer det en gubbe med ett rakt streck och ögonbrynen rakt ner, så den e väl inte riktigt lika arg. Sen kommer det en lite glad gubbe och sen kommer det en jätteglad gubbe i slutet. Då går lärarna in i varje ämne och sätter gubbar på dom här sex frågorna på varje barn. Eventuellt skriver de då en kommentar där nere. Hur många barn tror du får en positiv självbild av sig själv när dom går in och läser detta? Så ska barnen själva gå in och skriva vad de tycker om sig själva i varje ämne. Hur lätt e det när de redan ser vad lärarna tycker? Nej men jag e ju kass. Nu säger de att förskolans inte ska se ut på samma sätt, men av erfarenhet vet vi ju att det brukar va ganska likt i alla fall.

Beatrice: Jag tycker att föräldrar borde klaga livligt!

Johanna: Det har inte med intervjun att göra alls men...

Emelie: Fast det har ju också med barnens självbild att göra, det är ju ändå det vi pratar om..

Beatrice: Och bara det du säger när man tittar på de här gubbarna, att det är den sura gubben först...

Johanna: Den ska ju va längst bort. Den positiva ska ju komma först.

Beatrice: Den glada gubben borde ju vara större med.

Johanna beskriver ingående hur Unikums upplägg fungerar och hur pedagoger eller lärare genom sin respons påverkar barns självbild och självkänsla. Alla uttrycker de starka känslor när de diskuterar denna typ av dokumentation. De talar om små förändringar vad gäller de ”glada gubbarna” som skulle kunna göra stor skillnad. De tar även upp det faktum att Unikum kommer att användas i förskolan med ett upplägg som de ännu inte känner till fullt ut. Lunneblad (100226) hävdar just detta att vi upplever hur vi är genom att möta andra människors respons av oss, att vår identitet skapas i samspel med andra utifrån deras förväntningar och värderingar. Min tolkning är att Lunneblads påstående överensstämmer med respondenternas uppfattning om hur responsen påverkar barns förståelse av sig själva utifrån andras uppfattningar om hur man är i olika situationer. Hundeide (2006) menar att en negativ uppfattning hos omgivningen kan innebära att barnet försöker uppfylla de negativa förväntningarna för att få bekräftelse. Min tolkning är att respondenterna är medvetna om hur dokumentation kan påverka barns identitetsskapande men att de känner en oro då de måste använda sig av de verktyg som tilldelas dem i verksamheten. De kan alltså inte själva helt och hållet styra över den påverkan som kan ske.

Sammanfattning av pedagogers påverkan på barns identitetsskapande

För att sammanfatta de fem teman som framkom under analysen av intervjumaterialet delade respondenterna i grova drag in pedagogers påverkan på barns identitetsskapande i två olika områden. Med de yngsta barnen talades det mest om pedagogers roll i att stärka barns självförtroende genom att låta dem få tid och möjlighet att klara saker på egen hand. Vad gäller de lite äldre barnen och barn i skolan diskuterades istället barns självbild på ett mer känslomässigt plan, då pedagogers och lärares bedömningar kan få barnen att känna sig oförmögna att leva upp till de krav som ställs. Respondenterna samtalade även om vikten av att inte peka ut något barn. De ansåg att man ska arbeta med hela gruppen inom de områden de olika barnen behöver stärkas i. Samtidigt var respondenterna väl medvetna om att de kan göra fel och att det är lätt att falla tillbaka till ett mer omodernt arbetssätt där man fokuserade på att träna bort barns problem. De kom i diskussionen in på att barn kan få en roll som syndabock i gruppen. Detta gällde i första hand bland

de äldre barnen på förskolan, där barngruppen fort snappar upp signaler pedagogerna kan sända ut angående något barn. Pedagogernas förhållningssätt, att se barn som kompetenta, spelar enligt respondenterna en stor roll i det bemötande barnet får och den självbild barnet skapar. Att jobba i arbetslag är enligt respondenterna en stor fördel vad gäller deras samspel med barnen. De poängterar att man i arbetslaget sällan har samma känslor för samma barn vilket gör att man kan se till att barnet ändå alltid kan bemötas positivt från en eller flera pedagoger. Pedagogers påverkan på barns identitetsskapande verkar alltså bero mycket på hur medvetna de är om sin makt och hur de kan använda den för att på ett positivt sätt stärka varje barn i dess skapande av identiteten.

Slutsatser och diskussion

Mitt syfte med studien var att få en förståelse för och insikt i hur pedagoger resonerar om hur de i samspel kan påverka barns identitetsskapande. För att kunna ta del av deras resonemang var jag i min undersökning först tvungen att ta reda på hur de uppfattar att barns identitetsutveckling sker. Jag kommer precis som i resultatet dela upp kapitlet under två rubriker formulerade utifrån studiens frågeställningar. I denna sista del av arbetet har jag för avsikt att besvara mina syftesfrågor utifrån resultat och analys i förhållande till de styrdokument och den tidigare forskning jag tagit upp i början av arbetet. Jag kommer även att diskutera min metod och didaktiska konsekvenser samt föreslå fortsatt forskningsområde. För att underlätta de kopplingar jag i diskussionen gör till resultatet har jag valt att kopiera delar hit och diskutera utifrån dem.

Pedagogers resonemang kring hur barns identitetsutveckling sker.

I resultatet framgår det att de intervjuade pedagogerna resonerar om att barns identitetsutveckling sker på olika sätt. Wedel-Brandt (Egeberg m.fl, 1988) delar in synen på människans utveckling i tre huvudgrupper. En där utvecklingen ses som en mognadsprocess, där det biologiska arvet har stor betydelse och de personliga egenskaperna anses medfödda. I den andra ses utvecklingen som ett resultat av yttre påverkan där barnet föds tomt och ska fyllas med kunskap. Slutligen i den tredje förklaras utvecklingen ske i relationen mellan individ och samhälle. En av respondenterna svarade utifrån Wedel-Brandts tredje synsätt, att identiteten skapas genom samspel utifrån bemötande med ögonkontakt och bekräftelse. I analysen kopplades denna uppfattning till Brodin och Hyvlander (1997) som beskriver olika samspel utifrån från Sterns teori. I likhet med vad respondenten i intervjun uttryckte beskriver de en *samspelsdomän* som karaktäriseras av det samspel som sker i ögonkontakt med andra människor. Författarna menar att det är genom detta som kommunikation via leenden, ord och kroppsspråk utvecklas. Hundeide (2006) framhåller ur ett sociokulturellt perspektiv att kommunikation genom talspråk och kroppsspråk ses som en förutsättning för att samspel ska kunna äga rum och främja barns utveckling.

En annan av respondenterna delger sin uppfattning om att identiteten delvis är medfödd. Detta har likheter med det synsätt Wedel-Brandt (Egeberg m.fl, 1988) beskriver, där utvecklingen ses som en mognadsprocess där de personliga egenskaperna anses medfödda och det biologiska arvet har en stor betydelse för vem man är när man föds. Samma respondent beskriver vidare att hon även uppfattar att identiteten delvis påverkas i samspel med andra. I tolkningen av hur respondenten uppfattar att barns identitetsutveckling går till, framkom det att delar av de synsätt Wedel-Brandt (Egeberg m.fl, 1988) beskriver förenas. Trots att delar av barns identitet är medfödd har alltså samspel med andra människor en stor betydelse för hur denna identitet sedan utvecklas. Hundeide (2006) beskriver det liknande utifrån ett sociokulturellt perspektiv, att barn redan från födseln är sociala individer som utvecklas i relationer med andra människor.

En tredje respondent utvecklar uppfattningen av identitetsskapandet till att inbegripa barns självbild och självkänsla. Lunneblad (100226) anser att identiteten speglas i samspel och att självbilden utvecklas genom bemötandet från andra människor. I studien framkom det att de närstående har störst påverkan på utvecklingen av barns identitet. Respondenterna var eniga om att de bemötanden och samspel som inverkar mest på barns identitetsskapande är det som sker i de nära relationerna. Detta kan jämföras med att Johansson och Lalander (2010) till skillnad från respondenterna, hävdar att vi i dagens samhälle med all massmedia, inte längre påverkas enbart av våra närmsta utan även av personer vi inte alls har någon anknytning till. De menar att vi hela tiden får fullt av intryck om hur man bör eller inte bör vara. I min analys utgick jag från Lunneblads (100226) uppfattning om att människor söker efter tillhörighet och bekräftelse utifrån andra människors förväntningar och värderingar, samt från Johanssons (1999) övertygelse om att det är förmågan att se oss själva ur andra människors perspektiv som ligger till grund för vårt identitetsskapande. Att det framförallt är i nära relationer identitetsutvecklingen sker, kunde då förstås genom att det i första hand är i dessa samspel barn söker bekräftelse och positiv respons.

I sista temat beskrev respondenterna de skillnader i bemötanden barn upplever. Detta kopplades till det bemötande som Hundeide (2006) hävdar kan ske omedvetet på grund av kulturella normer om människors egenskaper eller grupptillhörigheter. Han förklarar att vi bär med oss ett arv av uppfattningar som påverkar hur vi bemöter andra människor. Hundeide menar vidare att barn i möten med olika människor och kulturer utvecklar en bild av sig själv. Han betonar att även föreställningar om hur ett barn bör vara har betydelse för hur de bemöts och i sin tur hur de uppfattar sig själva. Utifrån Hundeides sociokulturella perspektiv kunde då det annorlunda bemötandet respondenterna talar om, enligt min tolkning, i så fall inom förskolan handla om att barns självbild och utveckling påverkas av pedagogers uppfattningar och förhållningssätt.

I studien visade det sig att respondenterna ser bemötande och samspel som grundläggande i barns identitetsskapande. Eva Johansson (2003) beskriver tre atmosfärer som handlar om olika former av samspel mellan barn och pedagoger. I en *samspelande atmosfär* menar Johansson (2003) att pedagogen visar en glädje och ett uppriktigt intresse för samspelet och gemenskapen. Hon menar vidare att de vuxna strävar efter att förstå och möta varje barn. Det som är karaktäristiskt för den samspelande atmosfären enligt Johansson, är att pedagogerna utgår ifrån att barns handlingar har en mening, att de är utvecklande och därför ska stötta och uppmuntras. Med tanke att Lunneblad (100226) använder sig av begreppet spegling och menar att en identitet skapas i samspel med andra, kan det förstås som att en samspelande atmosfär är nödvändig för att barn ska utveckla en positiv självbild.

Pedagogers syn på sin egen påverkan på barns identitetsskapande.

I studiens resultat om hur pedagoger kan påverka barns identitetsskapande framkom det fem teman. Första temat handlade om hur pedagoger förhåller sig till barnen. En av respondenterna lyfte vikten av att pedagoger uppmuntrar barnen till att klara saker på egen hand för att stärka deras självförtroende. Samtliga respondenter diskuterade sin barnsyn genom att de beskrev hur de ser barn som kompetenta. De betonade vikten av att detta förmedlas till barnen genom samspel och genom att pedagogen uppmuntrar och bekräftar varje barn. Hundeide (2006) framhåller att förutsättningarna för att ett samspel mellan barn och vuxna ska kunna ske är att de vuxna är lyhörda och ser barn som kompetenta medmänniskor. Pramling Samuelsson och Sheridan (2006) beskriver det kompetenta barnet som genom samspel är med och skapar sin egen kunskap. De menar att denna barnsyn kräver att pedagoger tror på barns förmåga att samspela med andra. Utifrån dessa uppfattningar tolkades resultatet som att pedagogers barnsyn enligt respondenterna är avgörande för barns självförtroende och identitetsskapande. Eva Johansson (2003) beskriver tre atmosfärer som handlar om olika former av samspel mellan barn och pedagoger, men även om pedagogers attityder gentemot barn. I mitt resultat framgår det att respondenterna ser bemötande och samspel som förutsättningar för barns identitetsskapande. I en *samspelande atmosfär* menar Johansson (2003) att pedagogen visar en glädje och ett uppriktigt intresse för samspelet och gemenskapen. Hon menar vidare att de vuxna strävar efter att förstå och möta varje barn. Det som är karaktäristiskt för den samspelande atmosfären enligt Johansson, är att pedagogerna utgår ifrån att barns handlingar har en mening, att de är utvecklande och därför ska stötta och uppmuntras.

Andra temat gäller den förändring genom tiden som respondenterna ansåg sker vad gäller pedagogers fokus. Jag förklarade under intervjun att jag ville ta del av respondenternas uppfattning om hur vanligt de tror att det är att man i förskolan förknippar barnen med deras svårigheter i vissa situationer istället för att se till hur det fungerar i alla olika moment under dagen. Samtliga respondenter talade om hur synen på det kompetenta barnet genom åren har förändrats från att pedagogerna fokuserat på vad barn inte kan, till att framhäva det som är positivt. Detta överensstämmer med vad Sommer (2005) berättar om hur vi med tiden gått från att se barn som okunniga och bräckliga till kompetenta medaktörer. Hundeide (2006) beskriver att det inom skolan finns en tradition i hur pedagoger gör när det uppstår problem runt ett barn i gruppen. Han nämner att ett utpekande av barns svårigheter påverkar barnets uppfattning om sig själv och sina förmågor. Respondenterna menade att det finns möjligheter att på ett positivt sätt arbeta med problemen genom att vända på dem och istället använda sig av det som är positivt och som barnet kan. Hur pedagoger arbetar med uppgiften att i gruppen stärka varje barn utgör tema nummer tre. Samtliga respondenter uttryckte att de positiva delarna är viktigast att fokusera på, men de betonade vikten av att inte bortse från vad barnen behöver utveckla. De hävdade att det väsentliga är att inte peka ut ett barns problem utan att man istället arbetar med det i gruppen. I analysen tolkades detta tema som att det handlar om medvetenhet hos pedagogerna om hur olika arbetssätt främjar barns identitetsskapande.

Det fjärde temat behandlar pedagogers makt eller ansvar vad gäller den status ett barn kan tilldelas i gruppen. Barns position beror inte alltid på de övriga barnens bemötande. Samtliga respondenter lyfte pedagogens egen roll i detta genom att diskutera den makt pedagoger besitter genom sin roll som förebild i förskolan, och de förklarade att barn tar efter pedagogerna och gör som de gör. I denna diskussion nämndes det att barn kan få en roll som syndabock i gruppen. Detta gällde i första hand bland de äldre barnen på förskolan, där barngruppen fort snappar upp signaler pedagogerna kan sända ut angående något barn. Nordin-Hultman (2008) beskriver att barn utvecklas i samspel med andra och påverkas av de miljöer de vistas i. Hon förklarar att barn väljer hur de ska framställa sig själva men att de ibland har begränsade möjligheter att göra detta på ett positivt sätt. Hundeide (2006) använder begreppet komplementär positionering vilket innebär att barnet får en position som inte överensstämmer med den aktuella självbilden. Detta innebär menar han, att barnet gör sig till för att leva upp till de förväntningar som finns. Oftast sker detta i en specifik situation eller miljö, vilket innebär att barnet får en ny bild av sig själv i just det sammanhanget förklarar Hundeide. Vidare menar han att om denna komplementära positionering sker i flera miljöer och utifrån flera personers förväntningar kan barnet få en negativ självbild som påverkar helhetssynen på sig själv i alla sammanhang. Hundeide lyfter därför vikten av att barn får möta en mängd olika människor som ger variation i förväntningar och respons beroende av situation och socialt sammanhang. En av respondenterna betonade att en fördel med att vara ett arbetslag är att man känner på olika sätt för olika barn, vilket utifrån Hundeides (2006) beskrivning kan ses som en fördel. Samma respondent menade vidare att pedagoger bara är människor som kan göra fel som alla andra, men hon lyfte samtidigt vikten av att be barnen om ursäkt.

Sommer (2005) anser att barn är medaktörer i de samspel som sker människor emellan, men han poängterar att barn inte är jämställda med vuxna utan att de vuxna ska fungera som guider för barn i deras utveckling. Genom att utgå från Sommer och det sociokulturella perspektiv som Hundeide (2006) beskriver, där kommunikation ses som förutsättning för samspel och där utveckling sker i relationer med andra människor, tolkade jag det i min analys som att respondenterna är medvetna om hur de kan påverka barns självbild och position i gruppen. Utifrån respondenternas beskrivning av hur de i arbetslagen hjälps åt för att ge alla barn ett positivt bemötande och genom att de kan be barnen om ursäkt, var min uppfattning att de i sin roll som förebild ser sig själva som guider där kommunikation och samspel med barnen som medaktörer ligger till grund för hur de använder sin makt.

Brodin och Hyvlander (1997) framhåller att barn i *samtal* och *sammanhangsdomänerna* uppfattar sig själva utifrån den respons de möter. De menar vidare att barn här inser att språket ger dem tillgång till en annan form av samspel där de på ett nytt sätt kan göra sig förstådda. Edlund m.fl. (2007) beskriver språkets betydelse för identitetsskapandet. De menar att identiteten, vem vi vill vara, utforskas i det språkliga spelet mellan människor. Det är genom språket vi kan skapa oss en plats och visa upp olika "jag", men det är även vårt språk som ger oss möjlighet att reflektera över och utveckla de relationer vi har till andra människor. Johansson (2003) lyfter även hon vikten av kommunikativa samspel mellan pedagoger och barn. I ett tema hon kallar för *Samtal i vardagen* ser pedagogerna barnen som kompetenta och initiativ till kommunikation sker på lika villkor. Det handlar enligt Johansson inte bara om ett samspel utan om att pedagogen ser barn som bidragande till samtalet. Johansson hänvisar till Bae (1988) som framhåller att samspel och bekräftelse innebär att pedagogerna genom att på ett positivt sätt kommunicera med barnen, visar på en vilja att förstå dem. Bae menar att pedagogers respons på barns agerande påverkar deras självförståelse och självkänsla.

Det femte och sista temat tar upp ett negativt exempel på dokumentationsverktyg i relation till barns identitetsskapande. En av respondenterna beskrev ingående hur ett digitalt dokumentationsverktyg är upplagt och hur lärare genom sin respons påverkar barns självbild och självkänsla. Lunneblad (100226) hävdar just detta att vi upplever hur vi är genom att möta andra människors respons av

oss, att vår identitet skapas i samspel med andra utifrån deras förväntningar och värderingar. Min tolkning var att Lunneblads påstående överensstämmer med respondenternas uppfattning om hur lärares respons kan påverka barns förståelse av sig själva utifrån andras uppfattningar om hur man är i olika situationer. Hundeide (2006) menar att en negativ uppfattning hos omgivningen kan innebära att barnet försöker uppfylla de negativa förväntningarna för att få bekräftelse. Min tolkning är att respondenterna är medvetna om hur dokumentation kan påverka barns identitetsskapande men att de känner en oro då de måste använda sig av de verktyg som tilldelas dem i verksamheten. De kan alltså inte själva helt och hållet styra över den påverkan som kan ske.

Slutsatser

Mitt syfte med studien var att få en förståelse för och insikt i hur pedagoger resonerar om hur de i samspel kan påverka barns identitetsskapande. Jag beskrev i inledningen att min upplevelse från egna erfarenheter som pedagog i förskolan var att inte alla pedagoger verkar inse att vi påverkar skapandet av barns identitet och att pedagogers respons på barns agerande kan inverka på deras självkänsla. Resultatet av min undersökning visade att de pedagoger jag intervjuade var medvetna om hur de på olika sätt kan påverka barns självförtroende och därigenom deras identitetsskapande.

För att komma fram till det resultatet var jag först tvungen att få veta om de faktiskt anser att barns identitet utvecklas i samspel med andra människor. I kapitlet ”styrdokument och tidigare forskning” beskrev jag hur Wedel-Brandt (Egeberg m.fl, 1988) delat in synen på människans utveckling i tre huvudgrupper. I den första ses utvecklingen som en mognadsprocess, där det biologiska arvet har stor betydelse och de personliga egenskaperna anses medfödda. I den andra ses utvecklingen som ett resultat av yttre påverkan där barnet föds tomt och ska fyllas med kunskap. Slutligen i den tredje förklaras utvecklingen ske i relationen mellan individ och samhälle. Utifrån respondenternas diskussion om hur barns identitet utvecklas framkom fyra teman. De handlade om att identiteten till viss del är medfödd och till viss del sker genom bemötande, samt att den i första hand påverkas i nära relationer och att den skiljer sig åt beroende på barns bakgrund och olikheter. I resultatet framkom det alltså en förenig av de synsätt Wedel-Brandt (Egeberg m.fl, 1988) beskriver. Trots att delar av barns identitet är medfödd har alltså samspel med andra människor en stor betydelse för hur identiteten sedan utvecklas.

På vilket sätt visade då resultatet att de intervjuade pedagogerna var medvetna om sin påverkan i detta samspel? I min analys gällande frågan om pedagogers syn på hur de kan påverka barns identitetsskapande framkom det fem teman. De begrepp som var framträdande i bearbetningen av intervjumaterialet gäller pedagogers barnsyn, synsätt genom tiden, arbetssätt, makt och dokumentation. Min analys av samtliga teman tydde på att respondenterna såg sin påverkan ske genom direkt och indirekt samspel, det vill säga genom kommunikation och dokumentation. Enligt läroplanen (Utbildningsdepartementet, 2006) finns det ett samband mellan kommunikation och barns identitetsutveckling. Kommunikation ses ur ett sociokulturellt perspektiv enligt Hundeide (2006) som en förutsättning för att samspel ska kunna äga rum och främja barns utveckling. Dysthe (2003) anser att kunskap sett ur ett sociokulturellt perspektiv uppstår i samspel mellan människor, där vi utvecklas av varandra genom diskussioner.

Utifrån studiens undersökningsområde och resultat har jag insett att kommunikation i förskolan handlar mycket om hur pedagoger uttrycker sig. Det är viktigt att tala med barnet om hur de kan ha agerat felaktigt istället för att tala om för barnet att det varit dumt. Det är en enskild handling som ska tas upp, inte hur barnet är. Resultatet visade att det är pedagogers föreställningar om barn och deras utveckling, samt vår egen roll i detta, som påverkar hur vi förhåller oss till deras agerande i olika situationer. Enligt det sociokulturella perspektivet utvecklas och agerar barnen i samspel med omgivningen. Som det framgår av resultatet bör pedagoger alltså vara uppmärksamma på hur vår verksamhet påverkar barnens agerande och fundera över hur vi kan förbättra vårt arbetssätt om det

uppstår upprepade problem för något barn. Vi vet inte hur barnet speglas i hemmet vilket gör det ännu viktigare för oss pedagoger att i samspel bemöta barnet med respekt och se till att det får positiv respons. Det är i detta samspel som barnet får hjälp att bygga upp en bra självkänsla, en trygghet i att de duger som person. Genom att använda begreppet spegling kan man här förstå det som att pedagogers dokumentation, respons, förväntningar och förförståelse speglar förväntningar på hur ett barn bör vara.

Utifrån mitt syfte ville jag locka till diskussioner om mitt undersökningsområde där tanken var att de enskilda och gemensamma resonemangen skulle kunna leda till ett utvecklat kritiskt förhållningssätt och förhoppningsvis bidra med ny kunskap. Läraryrket handlar enligt mig inte enbart om hur och vad barn lär eller vilka färdigheter de utvecklar. Det handlar om att vi pedagoger ska förbereda barnen för ett liv fullt av intryck och upplevelser. Detta innebär då att varje barn bör lämna förskola och skola med ett bra självförtroende gällande vad de kan prestera, och med en stark självbild gällande deras värde som människa. Min åsikt om läraryrket och pedagogens roll hänger samman med vad förskolans läroplan beskriver. Där står det att alla barn i förskolan ska få uppleva sitt eget värde. Det beskrivs att varje barn ska få utveckla sin identitet och känna trygghet i den, samt utveckla tillit till sin egen förmåga (Utvecklingsdepartementet, 2006).

Metoddiskussion

Studien bygger på en kvalitativ forskning med halvstrukturerade gruppintervjuer som metod. Eftersom jag ville få en förståelse för och insikt i hur pedagogerna resonerade valde jag en kvalitativ metod som enligt Kvale (1997) används för att genom samtal förstå olika ämnen ur respondenternas synvinkel. Jag valde att använda mig av intervjuer då det på bästa sätt kunde ge mig möjlighet att uppnå studiens syfte att få en förståelse för och insikt i hur pedagoger resonerar om hur de i samspel kan påverka barns identitetsskapande. Valet att använda mig av intervjuer förstärktes genom att Kvale (1997) hävdar att intervjun är outhärlig inom kvalitativ forskning. Det rör sig enligt Kvale om ett samspel där man diskuterar ett ämne av gemensamt intresse. Eftersom mitt undersökningsområde i högsta grad berör pedagogerna genom dess arbete med barn i förskolan ansåg jag att detta på ett bra sätt beskrev den metod jag borde använda mig av i min studie. Beskrivningen av denna metod passade även det sociokulturella perspektiv jag valt att utgå ifrån, där just samspel och kommunikation är centrala begrepp.

Stukat (2005) beskriver olika former av intervjuer som forskaren kan välja mellan. I en *strukturerad intervju* används färdiga frågor med bestämd turordning där intervjuens utformning ger respondenterna mycket begränsat utrymme för egna svar. I och med att frågornas ordning i förväg är bestämd är det svårt att följa upp svaren på ett individualiserat sätt. En strukturerad intervju kan vara att föredra för någon som är ovan vid intervjusituationer. En annan teknik är vad Stukat (2005) kallar för *ostrukturerad intervju*. Stukat förklarar att forskaren då har ett ämne att utgå ifrån men att ett antal huvudfrågor utan bestämd ordningsföljd kan ligga till grund för samtalet. Han menar vidare att man då utnyttjar samspelet mellan forskare och respondenter för att följa upp med frågor som kan ge en djupare förståelse för vad som sagts. Kvale (1997) beskriver samma innebörd men kallar det för en *halvstrukturerad intervju*. För att genomföra en halvstrukturerad intervju menar både Stukat (2005) och Kvale (1997) att det är en fördel om forskaren har intervjuvana. Kvale (1997) förklarar att man innan man väljer intervjuteknik ska vara klar över vad det är man ska undersöka samt vilket syfte man har. Jag valde att genomföra en halvstrukturerad intervju då den ger pedagoger utrymme att svara, och möjlighet att uttrycka sig med egna ord. För att få en så djup bild som möjligt kring pedagogernas resonemang valde jag att använda mig av gruppintervjuer, då det ur ett sociokulturellt perspektiv kan leda till mer utvecklade svar när respondenterna får diskutera tillsammans.

Så här i efterhand förstår jag vad Stukat (2005) menar med att en strukturerad intervju kan vara att

föredra för någon som är ovan vid intervjusituationer. Under min analys kom jag på mig själv vid flera tillfällen med att undra varför jag inte gjort fler ifrågasättanden och bett respondenterna förklara närmre hur de menade. Jag borde genomfört en enskild intervju med alla respondenterna efter gruppintervjun för att be dem berätta hur de upplevt dess innehåll och diskussionernas nytta. Det hade för mig kunnat innebära en ny eller förstärkt syn på min tolkning av resultatet. Av respondenternas svar framgår det att de påverkas av varandra. De både utvecklar och anpassar sina svar genom att formulera sig frågande och inbjuda till samspel. Det framkommer att de, som Dysthe (2003) beskriver utifrån ett sociokulturellt perspektiv, utvecklades av varandra genom diskussioner och utbytande av tankar. Ser man det ur ett annat perspektiv kan det innebära att respondenterna inte vågade yttra de uppfattningar de hade om de olika frågorna, utan istället rättade sig efter vad som verkar passande i sammanhanget, vilket även Stukat (2005) nämnde som nackdel med denna metod.

Kvale (1997) framhåller att de svar som ges är helt beroende på respondentens uppfattningar. Svaren mellan olika respondenter kan då skilja avsevärt, vilket han menar är en styrka i och med att man får en mångsidig bild av olika personers uppfattningar om ett ämne. Med en annan grupp hade resultatet kunnat bli helt annorlunda. Hade jag haft andra förutsättningar för min undersökning, framförallt gällande tidsaspekten, hade jag utan tvekan gjort fler intervjuer på samma sätt för att få ta del av ytterligare några uppfattningar om hur pedagoger resonerar om hur de i samspel kan påverka barns identitetsskapande. Trots detta anser jag att gruppintervjuer var bästa metoden för att uppnå studiens syfte. Oavsett hur mycket bättre min intervju hade kunnat bli vad gäller att fördjupa frågorna, anser jag ändå att mitt mål med att ta del av hur pedagoger resonerar om barns identitetsutveckling, samt få fler pedagoger att kritiskt diskutera och reflektera över hur vårt samspel med barnen påverkar deras identitetsskapande till viss del har uppnåtts.

Som jag beskrev i metodkapitlet kan det enligt Kvale (1997) finnas svårigheter med att validera kvalitativ forskning. Han framhåller att det inte behöver bero på brister i den valda metoden utan snarare grundas i dess styrka att spegla en komplex social situation. Kvale betonar även att kunskap inte måste återge verkligheten, den kan istället ses som en social sammansättning. Han hävdar att kunskapen blir sann när olika uppfattningar om ett ämne lyfts och diskuteras av en grupp personer inom en diskurs. Detta innebär i mitt fall att de uppfattningar respondenterna diskuterade, som grundar sig på empirisk kunskap inom förskolan, inte kan anses oriktiga.

Studien syftade inte till att söka efter generella svar eller finna rätt och fel. Mitt syfte var att få en förståelse för och insikt i hur pedagoger resonerar om hur de i samspel kan påverka barns identitetsskapande. Jag ville locka till vidare diskussioner där tanken var att de enskilda och gemensamma resonemangen skulle leda till ett utvecklat kritiskt förhållningssätt och förhoppningsvis bidra med ny kunskap. Det jag menade var att mitt resultat kunde bli svårt att generalisera. Möjligtvis kan andra pedagoger skulle kunna relatera till svaren och diskussionerna, men framförallt var min förhoppning att ämnet skulle beröra och väcka tankar hos *alla* läsare vilket i sin tur gör studiens syfte gällande för alla som kommer i kontakt med barn.

Vad gäller tolkningen av resultatet är jag medveten om att jag troligtvis har påverkats både av min erfarenhet som pedagog i förskolan och som bekant med respondenterna. Jag har försökt att förhålla mig så objektiv som möjligt i mina analyser. Genom att lyfta fram delar av respondenternas svar hoppas jag att det varit möjligt för läsare att skapa sig en egen uppfattning av respondenternas svar och därmed studiens trovärdighet.

Pedagogiska konsekvenser

Mitt syfte är att få en förståelse för och insikt i hur pedagoger resonerar om hur de i samspel kan påverka barns identitetsskapande. Det handlar om hur vi pedagoger i samspel med barn, speglar

deras identitet och ger dem en bild av hur de är. Utgår jag från mina erfarenheter om att pedagogers negativa bemötande kan göra det svårt för barnen att utveckla en positiv självbild, och utifrån resultatet som visar hur pedagoger på olika sätt kan påverka barns identitetsskapande, skulle de pedagogiska konsekvenserna ur ett barnperspektiv kunna innebära skillnaden i hur de bemöts och utvecklas.

Vad gäller de konsekvenser som berör pedagogerna handlar det inte så mycket om resultatet av mitt undersökningsområde i första hand, utan snarare om vikten av att lyfta pedagogers olika uppfattningar för att utveckla ett kritiskt förhållningssätt och förhoppningsvis bidra med ny kunskap. De pedagogiska konsekvenserna handlar här då om pedagogiska diskussioner. Jag hoppas att min studie kan få alla som arbetar med barn att förstå vikten av att diskutera de grundläggande värden vi enligt styrdokument ska förmedla till barnen. Orlenius (2001) hävdar att värdegrunden är en grundläggande del i läroplanen och att det krävs att pedagoger diskuterar begreppet och synliggör de värderingar varje pedagog har för att man ska kunna arbeta medvetet med den. I läroplanen (Utbildningsdepartementet, 2006) beskrivs det att värdegrunden handlar om människors lika värde, rättvisa, jämställdhet, omsorg och integritet. Vidare står det att värdegrunden är det etiska förhållningssätt som ska prägla vårt arbete. Även här står det att grundläggande värden måste tydliggöras i den dagliga verksamheten. Jag anser att det som Kvale (1997) beskriver om att man innan man väljer intervju teknik ska vara klar över vad det är man ska undersöka samt vilket syfte man har, även gäller när man i förskolans eller skolans arbetslag ska ha en pedagogisk diskussion. Vad gäller mitt undersökningsområde om pedagogers syn på hur de i samspel kan påverka barns identitetsskapande, var jag först tvungen att ta reda på hur pedagoger upplevde att barns identitetsutveckling går till, innan jag kunde be dem diskutera den påverkan som sker i samspel. Med detta vill jag visa på vikten av förberedelse så att en pedagogisk diskussion inte bygger på förgivettaganden om att alla uppfattar ett visst ämne på samma sätt. En pedagogisk diskussion bör leda till förståelse för andra synsätt och inte minst till ny kunskap och utveckling av arbetssätt. Det är av stor vikt att det är en etisk diskussion om pedagogers bemötande och de förutsättningar barn ges i sin utveckling.

Förslag på fortsatt forskning

Genom att undersöka hur pedagoger i samspel kan påverka barns identitetsskapande har jag insett att det är fler faktorer som spelar in än vad jag från början trodde. Flera av de teman som framkom i analysen av mitt intervju material skulle kunna studeras på närmare håll. Man skulle exempelvis kunna studera pedagogers makt i relation till barns identitetsskapande, eller vilka konsekvenser de olika bemötanden respondenterna beskrev, kan ha för inverkan på barns självbild. Hur ser barns identitetsskapande ut ur ett genusperspektiv?

Det som fångade mitt intresse mest hade inte med samspel att göra, utan handlade om pedagogers dokumentation. Jag insåg här att pedagogers medvetenhet om hur de på olika sätt kan påverka barns självkänsla och identitetsskapande inte har någon betydelse om de blir tillsagda att arbeta med ett visst dokumentationsverktyg. Jag hade därför gärna sett någon form av fortsatt forskning om hur barn kan påverkas negativt av pedagogers dokumentation. Genom att lyfta detta problem inom forskningsvärlden är det min uppfattning att det hade kunnat stärka pedagoger i sin empiriska kunskap och att vi därmed hade kunnat minska en negativ spegling av barn.

Referenser

Bjørndal, R. P. Cato (2005). *Det värderande ögat; observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. Stockholm: Liber.

Brodin, Marianne & Hylander, Ingrid (1997). *Att bli sig själv*. Stockholm: Liber.

Dysthe, Olga (Red.) (2003). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Edlund, Ann-Catrine & Erson, Eva & Milles, Karin (2007). *Språk och kön*. Falun: Norstedts Akademiska Förlag.

Egeberg, Sonja & Halse, John & Jerlang, Espen & Jonassen, Ann Joy & Ringsted, Suzanne & Wedel-Brandt, Birte (1988). *Utvecklingspsykologiska teorier (3)*. Stockholm: Liber AB

- Hundeide, Karsten (2006). *Sociokulturella ramar för barns utveckling – Barns livsvärldar*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, Eva (2003). *Möten för lärande. Pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. Skolverkets monografiserie. Stockholm: Skolverket.
- Johansson, Eva & Pramling Samuelsson, Ingrid (2007). "Att lära är nästan som att leka" *Lek och lärande i förskola och skola*. Stockholm: Liber.
- Johansson, Thomas (2002). *Bilder av självet*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Johansson, Thomas (1999). *Socialpsykologi – Moderna teorier och perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, Thomas & Lalander, Philip (2010). *Vardagslivets socialpsykologi*. Malmö: Liber AB.
- Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Kungsbacka.se Hämtat 7 mars 2011 <http://grundskola.kungsbacka.se/iup>
- Lacan, Jacques (1989). *Ecrits*. Borås: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Lunneblad, Johannes (100226). Göteborg: Föreläsning.
- Nordin - Hultman, Elisabeth (2008). *Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande*. Stockholm: Liber.
- Orlenius, Kennert (2001). *Värdegrunden - finns den?*. Stockholm: Runa förlag.
- Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan, Sonja (2006). *Lärandets grogrund (2)*. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket.se Hämtat 7 mars 2011 <http://www.skolverket.se/sb/d/2523/a/14058>
- Sommer, Dion (2005). *Barndomspsykologi – Utveckling i en förändrad värld (2)*. Stockholm: Runa förlag.
- Stukát, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Unicef.se Hämtat 7 mars 2011 <https://www.unicef.se/barnkonventionen/barnkonventionen-i-olika-versioner/barnkonventionen-hela-texten>
- Utbildningsdepartementet (2006). *Lpfö 98. Läroplan för förskolan*. Stockholm: Fritzes
- Wellros, Seija (1998). *Språk, kultur och social identitet*. Lund: Studentlitteratur
- Williams, Pia (2006). *När barn lär av varandra – samlärande i praktiken*. Stockholm: Liber AB
- Änggård, Eva (2006). *Barn skapar bilder i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga - tabell

I denna tabell har jag lyft fram nyckelord från intervjun. Dessa ligger till grund för de teman jag analyserar i resultatkapitlet. I första tabellen utgår jag från respondenternas svar på min första huvudfråga om hur de resonerar om hur barns identitetsutveckling sker. Tabell två visar svaren från min andra huvudfråga om hur respondenterna ser på sin egen påverkan på barns identitetskapande.

Tabell 1	Tema 1	Tema 2	Tema 3	Tema 4
Johanna	Bemötande och samspel		Samspel med de närmaste	
Emelie			Samspel med de närmsta	

Beatrice		Personlighet i sig från början		Annat bemötande pga avvikelser
----------	--	--------------------------------------	--	---

Tabell 2	Tema 1	Tema 2	Tema 3	Tema 4	Tema 5
Johanna	Klara sig själva- kompetenta barnet	Fokus nu	Arbetssätt		Dokumentation
Emelie	Synen på sig själva	Medvetenhet	Arbetssätt	Arbetslag, syndabockar och makt	Självbild
Beatrice	Kompetenta barnet	Fokus förr	Arbetssätt		